

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Daniela Dušková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Slang zájmové skupiny se zaměřením na plesové kapely

Slang of Interest Group Focusing on Ball Bands

Daniela Dušková

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-ZSV

2021

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma *Slang zájmové skupiny se zaměřením na plesové kapely* vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, duben 2021

podpis.....

Ráda bych poděkovala PhDr. Blance Nedvědové, Ph.D., za odborné vedení práce, její cenné připomínky a lidský přístup, se kterým k práci i ke mně přistupovala. Dále bych ráda jmenovitě poděkovala pánům Mgr. et Mgr. Jiřímu Matějkovi, dipl. um. Jiřímu Šaškovi, Mg.A. Bharatovi Rajnoškovi, Dis., a Ottu Hejnicovi za cenné připomínky z hudebního oboru. Velké poděkování patří také všem, kteří vyplnili můj dotazník, šířili ho na sociálních sítích či mě kontaktovali osobně a obohatili tuto práci o nová slangová pojmenování.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá slangovou mluvou zájmové skupiny hudebníků plesových kapel. V úvodu uvádíme cíle a metody práce včetně stanovených hypotéz. První část práce je teoretická, věnuje se především představení slangu z obecné perspektivy a seznámení se s pohledy českých lingvistů na problematiku slangu. V praktické části bakalářské práce se věnujeme analýze dat, která byla sesbírána skrze přímé a nepřímé výzkumy. Slangové výrazy zkoumáme především dle způsobu jejich tvoření. V závěru práce jsou hypotézy stanovené v úvodu buď vyvráceny, nebo potvrzeny.

KLÍČOVÁ SLOVA

Slang, hudebnický slang, čeština, hudba, mluva hudebníků, slovtvorba, sociolekt

ANNOTATION

This bachelor's thesis deals with the slang language of the interest group of musicians of ball bands. In the introduction of the thesis we present the goals and methods of the thesis including established hypotheses. The first part of the thesis is theoretical and it primarily focuses on the introduction of slang from a general perspective and getting acquainted with the views of Czech linguists on the issue of slang. In the practical part of the bachelor's thesis we focus on the analysis of data that were collected through direct and indirect research. We examine slang expressions mainly according to the way they are formed. At the end of the thesis, the hypotheses that are established in the introduction are either refuted or confirmed.

KEYWORDS

Slang, slang of musicians, Czech language, music, speech of musicians, word formation

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Metoda práce a stanovení hypotéz	12
3	Obecně o slangu.....	14
3.1	Vznik slova slang a jeho význam.....	15
3.2	Domácí literatura o slangu.....	16
3.2.1	F. Oberpfalcer-Jílek.....	16
3.2.2	František Trávníček.....	16
3.2.3	Adolf Kellner	17
3.2.4	Břetislav Koudela.....	18
3.2.5	Jan Chloupek.....	18
3.2.6	Lumír Klimeš.....	19
3.2.7	Jaroslav Suk.....	19
3.3	Dnešní pojetí slangu.....	20
3.4	Charakteristické rysy slangu	21
3.4.1	Povaha slangového prostředí a motivace	21
3.4.2	Míra nespisovnosti	22
3.4.3	Stáří.....	22
3.4.4	Expresivita.....	23
3.4.5	Forma.....	24
3.5	Způsoby tvoření slangových názvů	24
3.5.1	Transformační postupy.....	24
3.5.2	Transpoziční postupy	27
4	Analýza sesbíraného materiálu	30
5	Názvy hudebních nástrojů a jejich součástí	31
5.1.1	Kytara	31
5.1.2	Basová kytara.....	32

5.1.3	Bicí nástroje	33
5.1.4	Klávesové nástroje, klavír	34
5.1.5	Trubka	35
5.1.6	Saxofon	36
5.1.7	Trombon	36
5.2	Transformační postupy	37
5.2.1	Odvozování	37
5.2.2	Skládání	39
5.2.3	Mechanické krácení	40
5.2.4	Překrucování	41
5.3	Transpoziční postupy	41
5.3.1	Sémantické tvoření slangových pojmenování	41
5.3.2	Přejímání z cizích jazyků	44
5.4	Pojmenování expresivní	45
6	Názvy příslušenství k hudebnímu výkonu	47
6.1	Transformační postupy	51
6.1.1	Odvozování	51
6.1.2	Skládání	52
6.1.3	Mechanické krácení	53
6.1.4	Překrucování	54
6.2	Transpoziční postupy	54
6.2.1	Metafora	54
6.2.2	Metonymie	55
6.2.3	Přejímání slov z cizích jazyků	56
6.3	Pojmenování expresivní	57
7	Pojmenování osob a uskupení	58
7.1	Transformační postupy	61

7.1.1	Odvozování	61
7.1.2	Skládání	64
7.1.3	Mechanické krácení	65
7.1.4	Překrucování.....	66
7.2	Transpoziční postupy	66
7.2.1	Přejímání z nářečí	66
7.2.2	Metafora	66
7.2.3	Metonymie.....	67
7.2.4	Přejímání z cizích jazyků	67
7.3	Expresivní pojmenování	68
8	Závěr	69
9	Seznam použitých informačních zdrojů	73
10	Seznam grafů	77

1 Úvod

V předkládané bakalářské práci se zabýváme slangem hudebníků plesových kapel. Zkoumáme tedy jednu z oblastí nespisovné vrstvy jazyka – slang zájmové skupiny. Toto zaměření má své důvody. Prvním z nich je fakt, že autorka práce se od svých čtrnácti let pohybuje v kruhu hudebníků plesových kapel, kde je mluvou této skupiny obklopená. Slang hudebníků ji zaujal již dva roky před samotným psaním práce, kdy začala, zpočátku jen pro zábavu, sepisovat slangové výrazy od různých kapel, v nichž se pohybovala. Dalším důvodem výběru zvoleného tématu je skutečnost, že dosavadní zkoumání hudebního slangu pocházejí ještě z 20. století a publikace o slangu z 21. století nepřináší hloubkovou analýzu daného slangu. Myslíme si, že zkoumáním tohoto natolik neprobádaného slangu bychom mohli přispět k výzkumu jednoho z poloútvárů národního jazyka a představit v některých případech dosud nepoznané jazykové výrazivo s hudebním světem spjaté.

Plesové kapely jsou specifické tím, že se obsazují jak hudebníky jazzové, tak folkové či popové muziky. Tudíž i jazykové výrazivo těchto hudebníků je žánrově velmi bohaté. V bakalářské práci bychom tedy mohli zkoumat každé jedno odvětví zvlášť, ale zaměření na hudebníky plesových kapel nám umožnilo spojit všechna tato odvětví do jednoho zkoumaného celku, díky čemuž můžeme vnímat rozmanité prolínání odlišných žánrů v mluvě jedné zájmové skupiny.

Cílem této práce je zachytit hojně využívané slangové výrazivo hudebníků plesových kapel, méně frekventovaná pojmenování, která jsou známá izolovaně (například pouze mezi hudebníky jednoho nástroje), i regionální úpravy některých slangových výrazů hudebníků takovým způsobem, abychom přiblížili toto výrazivo zájemcům z řad zainteresovaných hudebníků i laiků. Dalším záměrem této práce je podrobit nashromážděné slangové výrazy slovtvorné analýze.

2 Metoda práce a stanovení hypotéz

V první, teoretické části práce se věnujeme představení obecných definic slangu, vzniku slova slang a pojetí slangu podle zástupců domácí literatury. V závěru této části představujeme způsoby obohacování slovní zásoby slangů.

V praktické části práce představujeme shromážděné slangové výrazivo hudebníků plesových kapel, které je rozděleno do tematických celků (Názvy hudebních nástrojů a jejich součástí; Názvy příslušenství k hudebnímu výkonu; Pojmenování osob a uskupení) a podrobena slovotvorné analýze.

Během výzkumu se nám podařilo shromáždit velké množství materiálu. Sběr materiálu probíhal odposlechem a následným zaznamenáním výrazů během vlastních produkcí nebo produkcí jiných kapel, se kterými jsme přišli do styku (tedy přímým výzkumem). Dále jsme se nechali inspirovat jinými pracemi a studii hudebnického slangu, které jsou řádně ocitovány na konci práce (nepřímý výzkum). Velké množství dat bylo získáno také formou dotazníku, který vyplnilo 123 respondentů. Sběr materiálu probíhal od listopadu roku 2018 až do listopadu roku 2020.

Dotazník zkoumal mimo slangové výrazy také to, kdo jsou lidé, kteří tyto výrazy používají, a jakého jsou věku. Snažili jsme se také vypořádat, zdali se mění slangové výrazy v rozdílných věkových skupinách nebo jestli muži a ženy používají jiná pojmenování pro označení stejné skutečnosti. Respondenti nebyli tázáni na místo působení – v práci se neomezujeme například na hudebníky z malého či velkého města, z Moravy či Prahy, nejsou zkoumány žádné geografické údaje.

Z těchto sto dvaceti tří respondentů uvedlo devadesát pět tázaných pohlaví muž a zbylých dvacet osm uvedlo pohlaví žena. Z tohoto výsledku bychom mohli usuzovat, že ve složení plesových kapel se objevují převážně muži. Nejvíce výsledků odpovídalo věkové kategorii 26–35 let a hudebníkům do 25 let – obě tyto skupiny měly třicet jedna zástupců, o jednoho respondenta méně, tedy třicet výsledků, měla skupina 36–45 let, osmnáct dotazovaných reprezentovalo věkovou skupinu od 46–55 let a nejméně početné byly skupiny s věkem 56–65 let, 66–75 let a starší 76 let. Rozdíl četnosti zástupců příslušných věkových skupin odpovídajících na dotazník připisujeme především tomu, že dotazník byl sdílen mezi cílové skupiny skrze sociální sítě. Z dotazníku nevzešel výrazný rozdíl mezi výrazy, které používá starší a mladší generace. Je to způsobené především tím, že mladší jsou většinou zaučováni do chodu

kapely někým ze starší generace; slangové výrazy se tudíž neustále přenášejí a dědí v analogické nebo totožné podobě. Více se tomuto tématu věnujeme v závěru práce.

Hodnocení pragmatické složky významu daných slangových pojmenování a jejich ustálenosti v hudebnickém prostředí je prováděno na základě rozhovorů s odborníky, muzikanty a učiteli hudby, kteří v tomto odvětví figurují více jak dvacet let, a na základě vlastní autopsie.

Před začátkem práce jsme stanovili tyto hypotézy:

- 1) S ohledem na kreativitu a osobnostní založení muzikantů bude převážná část slangismů expresivní.
- 2) Z hlediska formy budou s ohledem na požadavek jazykové ekonomie slangu dominovat výrazy jednoslovné.
- 3) S ohledem na fakt, že derivace je nejpoužívanější slovotvorný způsob napříč jazykovými vrstvami, bude i u slangových výrazů hudebníků plesových kapel dominovat slovotvorný způsob odvozování.

3 Obecně o slangu

V jazycích po celém světě můžeme pozorovat různé rozdělení daného jazyka na vrstvy – například spisovnou, nespisovnou – slang a argot, jejichž definice se různí. Jazykovědci bývá argot popisován v původním znění jako hantýrka, tedy mluva zločinců. Objevuje se také názor, že rozdíly mezi argotem a slangem se stírají. František Oberpfalcer předkládá názor, že tato pomyslná hranice je kolísavá především proto, že mnoho slangových výrazů bylo přebráno právě z argotu. Napříč historickým i dnešním zkoumáním se u argotu uvádí jako jeden ze specifických aspektů argotu tajnost mluvy. Jazykovědci ale stále nepodávají synchronní pohled na vnímání argotu.¹ Definicemi slangu se budeme zabývat níže.

Stejně rozdělení vrstev jazyka dokládá i český jazyk. Ačkoliv se běžně v oficiální komunikaci snažíme o kultivovaný, spisovný projev se všemi jeho náležitostmi, v běžném hovoru používáme i takové výrazy, které bychom asi sotva zařadili do vrstvy spisovného jazyka. Skupina slangových výrazů pojímá i slova vulgární, i toto výrazivo ale vnímáme jako podstatnou součást výzkumu jazyka. Pokud bychom ho ignorovali, důkazy o jazyce samotném by se stávaly zkreslenými a byly by zbavené pravé podoby. Některé z nich jsou společností přijímány, některé nikoliv, ale k jazyku a ke komunikaci neodmyslitelně patří.

Svou podstatou plní slangový výraz stejnou úlohu jako jakékoliv jiné spisovné označení, ale na rozdíl od spisovných výrazů jsou tato slangová a argotická slova vystavěná na určité jazykové ekonomii, inteligentním jazykovém vtipu a expresivitě. Slangový výraz stejně dobře jako výraz spisovný dokáže vystihnout situaci, leckdy lépe než dané spisovné označení, díky své, již zmiňované expresivitě, dokáže pojmenovat danou skutečnost, zprostředkovat její hodnocení a v neposlední řadě také vyjádřit postoj mluvčího.²

Neméně podstatná jsou slangová slova pro utváření osobní identity člověka. Slang je v Českém etymologickém slovníku vymezen jako „*mluva lidí stejného zájmového či pracovního prostředí*.“ Lidé, kteří daná slangová označení pro věci, osoby či situace

¹ JAKLOVÁ, Alena. Slovo a slovesnost: *Budeme argot nově definovat?* [online]. 60. 1999 [cit. 2021-04-06]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>.

² HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2006, s. 7.

používají, sdílí mezi sebou „svůj jazyk“. V momentě, kdy přijde člověk jako člen pracovního či zájmového kolektivu do nové skupiny, jazyk je to první, co s danou skupinou sdílí. Ve chvíli, kdy začne používat stejná slangová pojmenování pro užívané skutečnosti a věci, cítí se být součástí dané skupiny či kolektivu.

Dnešní svět se pohybuje na vlně administrativního stylu, velká část denních rozhovorů se přestěhovala do kanceláří a kaváren, kde se konají pracovní schůzky v přísném režimu administrativního stylu. V tomto ohledu funguje slangové výrazivo jako částečné odlehčení strohosti těchto rozhovorů, pomyslně spojuje účastníky rozhovoru a boří zdi, které nekontaktní administrativní styl staví mezi komunikanty.

3.1 Vznik slova slang a jeho význam

Etymologický původ slova slang není jednoznačně známý. Existuje několik teorií o tom, z jakého jazyka by mohl výraz *slang* pocházet, shoda není ani v původním významu tohoto slova. Dle výkladu tohoto hesla v Českém etymologickém slovníku je *slang* popisován jako „mluva lidí stejného zájmového či pracovního prostředí“³. Slovo *slang* pochází ze stejně psaného anglického slova „slang“, které původně představovalo výraz pro *hovorovou, obecnou, substandardní řeč*.⁴

František Kopečný ve svém příspěvku *K etymologii slov slang, žargón, argot*⁵ představuje slovo *slang* jako slovo pocházející ze Skandinávie z 18. století. Přiklání se k názoru, že slovo slang je původně „*dějové jméno od slova sling (= vrhat, házet)*“.⁶

Další náhled na původ slova *slang* představil také český jazykovědec Jaroslav Hubáček. Ve své knize *O českých slanzích* uvádí, že: „Slovo *slang* se objevilo asi v polovině 18. století. Původně označovalo vulgární jazyk.“⁷ Jeho pravděpodobný původ zaznamenáváme u anglického slova *s'language*, což primárně znamenalo „něčí jazyk“, na příkladu: *teacher's language* je v překladu jazyk učitelů.

³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. s. 580. ISBN 80-85927-85-3.

⁴ Tamtéž.

⁵ Sborník přednášek z 2. konference o slangu a argotu v Plzni 23.-26. září 1980. Plzeň: Ostravská univerzita, 1983.

⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 6.

⁷ HUBÁČEK, Jaroslav a BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981, s. 9.

Sovětský lingvista Makovskij připomíná další teorie o vzniku slova slang. Přiklání se k teorii E. Patridgeho, novozélandsko-britského lingvisty, k tomu, že slovo pochází spíše z jazyka cikánského, z norštiny nebo ze severoanglických dialektů.⁸

3.2 Domácí literatura o slangu

Stejně jako v jiných jazycích i v českém jazyce je spousta jazykových vrstev a útvarů jazyka, které lze zkoumat. Jedním z útvarů nespisovného jazyka je právě slang. Na následujících řádcích se budeme snažit specifikovat různé pohledy českých a slovenských jazykovědců, kteří se zkoumáním slangového výraziva a jeho uplatněním v komunikaci zabývali z různých pohledů. Výčet lingvistů vychází především z práce Jaroslava Hubáčka a Hany Blažejové *O českých slanzích*.⁹

3.2.1 F. Oberpfalcer-Jílek

F. Oberpfalcer-Jílek je významným přispěvatelem v oblasti slangu díky své stati *Argot a slangy*. Oberpfalcer v této stati slangu nepřipsal mimořádná specifika, ale i přesto je tato práce pokládána za jednu ze základních a výchozích prací pro studium slangu u nás. F. Oberpfalcer-Jílek chápe slangy jako „rozvrstvení mluvené češtiny podle stavů“.¹⁰ Slang a argot v obecném měřítku nebyly jeho jediným zaměřením, věnoval se také slangu zaměřenému na příslušné skupiny: slangu studentskému, vojenskému, mysliveckému, sportovnímu a slangovým výrazům, které používají lidé v určitých povoláních.

3.2.2 František Trávníček

František Trávníček ve svém díle *Úvod do českého jazyka* s podtitulem *Český jazyk jako celost* představuje slang jako slovo cizího původu. Dále zmiňuje, že tento název je „nezcela obecný“. Výraz slang tedy nahrazuje českými synonymy: *nářečí zvláštní, společenská, vrstvová*; slovo *nářečí* v některých případech substituuje slovem *mluva*. Skrze slangové výrazivo dochází podle Trávníčka k rozlišování členů různých společenských vrstev národa, k tomuto problému představuje jeho základní příčiny. Uvádí především odlišnou potřebu užití výrazových prostředků a zvláštní chápání různých pojmenování podle toho, jak zaujatý člen dané skupiny na danou skutečnost

⁸ HUBÁČEK, Jaroslav a BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981, s. 9.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž, s. 12.

nazírá, s čímž souvisí také citový vztah jedince k osobám nebo věcem. Další příčinou může být také snaha o nesrozumitelnost mluvy pro ostatní neinterní členy skupiny. V neposlední řadě mohou mluvčí vytvářením slangových výrazů usilovat o krátkost a úspornost výrazových prostředků. Upozorňuje na různé společenské činitele, které se projevují v chování člověka, odráží se v jeho myšlení, v jednání i cítění a mají velký vliv na jazyk.¹¹

3.2.3 Adolf Kellner

A. Kellner pokládá, stejně jako někteří jeho kolegové, slovo slang za cizí. Nahrazuje ho českými synonymními výrazy: nářečí vrstvová, společenská či sociální. Ve svém díle *Úvod do dialektologie* o slangu mluví jako o „*mluvě příslušníků uzavřených společenských skupin, spojených společným zájmem*“.¹² Zájmové skupiny volí slangové výrazivo a vytvářejí si svůj zvláštní slovník. Děje se tak především kvůli vztahu těchto příslušníků dané zájmové skupiny k určitým věcem, které ke skupině patří. Příslušník zájmové skupiny pohlíží na tuto věc jiným způsobem než nezaujatý pozorovatel. Kellner k vyjádření svého vnímání o slangu používá i další definice, například tuto: „*Slangy jsou soubory výrazových prostředků, kterými se od sebe navzájem odlišují uživatelé národního jazyka vlivem jistých společenských činitelů a kterých užívají určité společenské vrstvy, určené zpravidla třídně.*“¹³

Adolf Kellner předkládá pět základních výrazných vlastností slangů, dle kterých by se měly vymezit od ostatního jazykového výraziva:

1. Nemají svou vlastní gramatickou stavbu, ani základní slovní fond. Charakterizuje je především soubor specifických výrazů.
2. Základem slangů je národní jazyk, nelze se tedy u nich bavit o jazykové samostatnosti. Kellner se domnívá, že slangy jsou odsouzeny k postupnému odstranění z jazyka jako takového.
3. Užívání slangových výrazů je omezeno na určitou více či méně uzavřenou společenskou skupinu lidí.

¹¹ TRÁVNÍČEK, František. *Úvod do českého jazyka: Český jazyk jako celost*. Brno: Komenium, 1948, s. 27.

¹² KELLNER, Adolf, VAŠEK, Antonín a SKULINA, Josef. *Úvod do dialektologie: celost. vysokošk. učebnice*, s. 77.

¹³ HUBÁČEK, Jaroslav a BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981, s. 13.

4. Sdílí určité jazykové vlastnosti s jazykovými prostředky, které jsou typické pro mluvu „izolovaných společenských vrstev“. Vylučují se v plné míře oproti národnímu jazyku a neustále se snaží od něho odlišovat.
5. Slangová mluva není pro skupinu ji používající jediným výrazivem k dorozumívání. Sociální dialekt tedy neplní funkci jediné formy jazyka svých uživatelů.

Kellner kromě jiného rozdělil hlavní typy vrstevových nářečí do několika skupin: podle zaměstnání, podle zájmových skupin – zde jsou slangové výrazy utvářeny především kvůli potřebě zvýraznění osobitého citového vztahu k osobám a věcem – a slang vrstev společensky izolovaných.¹⁴

I přesto, že spousta dalších prací, které se zabývají podstatou slangu a vymezením slangu vůči argotu či vrstevového nářečí, vychází z poznatků Adolfa Kellnera, jeho stanovisko o vymírání slangů je dnes již zcela překonáno. Slang je na vzestupu a jeho jazykovými aparáty se zabývá spousta jazykovědců a jazykovědných publikací i v dnešní době.¹⁵ Příkladem novodobého studia slangu a nekonvenční češtiny je publikace *Šmírbuch jazyka českého* od Patrika Ouředníka, *Slovník nespisovné češtiny* od Jana Huga či kniha *Hacknutá čeština* od autorů Michala Škrabala a Martina Kavky.

3.2.4 Břetislav Koudela

Z poznatků již výše zmíněného Adolfa Kellnera vychází také Břetislav Koudela. Ten vedle starších výrazů *slang* a *argot* představuje nové označení *nářečí profesionální* neboli *stavovské jazyky*. Slang a argot od stavovských jazyků odlišuje především kvůli tomu, že u slangu a argotu „*dochází k záměrné deformaci jazykových prostředků*“.¹⁶

3.2.5 Jan Chloupek

Jan Chloupek popisuje slangy jako „*speciální slovníkové, popřípadě i frazeologické vrstvy*“.¹⁷ Jako slangy klasifikuje profesní mluvu, slang a argot. Profesní mluva je dle něj mluva skupin zaměstnanců, kteří využívají termíny či výrazivo terminologické povahy,

¹⁴ HUBÁČEK, Jaroslav a BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981, s. 13.

¹⁵ Tamtéž, s. 14.

¹⁶ KOUDELA, Břetislav. *O tzv. nářečích sociálních*. In: Sborník Pedagogického institutu v Ústí nad Labem. SPN 1960, s. 3–16.

¹⁷ CHLOUPEK, Jan. *Naše řeč: O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny* [online]. 52. 1969 [cit. 2021-04-06]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5440>.

aniž by přihlíželi ke spisovnosti či nespisovnosti těchto výrazů, během procesu výkonu práce či služby. Důvodem použití těchto výrazů je především „výrazová úspornost a vyhovující jednoznačnost v pracovním kontextu“. Slang následně odlišuje od profesní mluvy právě kvůli jeho podstatě. „Podstatou tvoření slangových specifických pojmenování je jazyková hra.“¹⁸

3.2.6 Lumír Klimeš

Bohemista Lumír Klimeš je dle Jaroslava Hubáčka považován za autora, který „podal nejdůkladnější hodnotící pohled na chápání pojmu slang“ v české jazykovědné literatuře zabývající se slangem. Před Klimešovým zkoumáním si otázku, jak slangové výrazivo obecně nejméně pojmenovat, kladla spousta dalších bohemistů a lingvistů. Rejstřík těchto termínů označujících slang čítá asi 70 položek. Klimeš přichází s novým pohledem. Nazírá na slang z hlediska podmínek a okolností, za jejichž působení se jazyková komunikace odehrává. Pro označení slangového výraziva tedy doporučuje termín *sociální mluva*, který diferencuje na *slang* a *argot*. Slang rozděluje do dvou rovin: slang profesionální a slang skupinový. Profesionální slang pracuje především s funkcí sdělovací a nezaměřuje se na emocionální prvky ovlivňující používané výrazivo. Naopak je to u slangu skupinového, který při tvorbě slangových výrazů cílí na uplatňování emocionality a postoje mluvčího, nevylučuje se zde ale ani funkce sdělovací.¹⁹

3.2.7 Jaroslav Suk

Jaroslav Suk je autor, jenž se věnoval slangu skupin považovaných v předlistopadové době za nepohodlné pro vládnoucí režim. Byl to především slang chartistů, český kriminální slang a světský argot. Jaroslav Suk ve své publikaci *Několik slangových slovníků* definuje slang jako „mluvu skupinovou, mající zvláštní lexikální rejstřík, označující především předměty, osoby, jevy atd. pro život mimo skupinu netypické, sloužící pro komunikaci uvnitř skupin a často i k vydělení dané skupiny od ostatní společnosti, tedy mající funkci integrující“.²⁰ Suk také předkládá fakt, že zvláštnosti

¹⁸ CHLOUPEK, Jan. *Naše řeč: O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny* [online]. 52. 1969 [cit. 2021-04-06]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5440>.

¹⁹ HUBÁČEK, Jaroslava BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981, s. 16.

²⁰ SUK, Jaroslav. *Několik slangových slovníků: současný český kriminální slang: slang chartistů: slang profesionálních řidičů: slang teplárenských zaměstnanců: vojenský slang*. Praha: Inverze, 1993, s. 8.

slangového výraziva můžeme sledovat u gramatických a tvaroslovných jevů a slovní zásoby.²¹

3.3 Dnešní pojetí slangu

Dnešní pojetí slangu se stále odkazuje na zpracování Jaroslava Hubáčka a na jeho definici. Slang je dle Hubáčka: „...svébytnou součástí národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování. Výrazy realizované nejčastěji v oficiálním nebo polooficiálním jazykovém styku lidí, kteří spolu sdílejí stejné zájmy a pracovní prostředí, slouží k zvláštním potřebám jazykové komunikace a k vyjádření příslušnosti k určitému prostředí.“²²

Mezi slangovými výrazy se rozlišují především dvě podskupiny. První skupinou jsou výrazy nazývající se *professionalismy*, tedy takové nespisovné výrazivo terminologické povahy, jehož motivací jsou věcné důvody. Opakem jsou *slangismy*, ty jsou stejně jako *professionalismy* pokládány za nespisovné výrazy terminologické povahy, avšak jejich motivací je přednostně zvýraznit, zatraktivnit, odlišit mluvu dané skupiny a vyjádřit pomocí nich svůj osobní postoj.

Novodobé publikace o slangu, argotu či profesní mluvě dnes fungují především jako všeobsahující sborníky tzv. nekonvenční češtiny. Nesnaží se vymezit definice pro různé jazykové útvary, ale spíše představit český jazyk z jiného úhlu, než jsme zvyklí v odborných příručkách. Usilují o osvětlení nových použití frazémů, idiomů, představení expresivních zažitých výrazů, ale i výtvorů spontánní tvořivosti²³, které nabyly svůj význam až v používaném kontextu. Odkrývají alternativy spisovného českého jazyka. Patří k nim například již výše zmiňované publikace *Šmírbuch jazyka českého* Patrika Ouředníka, *Slovník nespisovné češtiny* nebo *Hacknutá čeština – neortodoxní slovník dnešní mateřštiny* (publikace, která je tvořena prostřednictvím online slovníku *Čeština 2.0*, do nějž denně přispívají laici svými novými slangovými

²¹ SUK, Jaroslav. Několik slangových slovníků: současný český kriminální slang: slang chartistů: slang profesionálních řidičů: slang teplárenských zaměstnanců: vojenský slang. Praha: Inverze, 1993, s. 8.

²² Jaroslav Hubáček, Marie Krčmová (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT> (poslední přístup: 13. 4. 2021).

²³ Příkladem ze současnosti by mohlo být slovo flákanec, které vyšlo z úst poslance Volného. V internetovém slovníku *Čeština 2.0* se stalo obecným termínem pro ránu či úder.

výrazy, a reagují tak jak na každodenní běžné situace, tak na situaci politickou, kulturní apod.).

3.4 Charakteristické rysy slangu

V Hubáčkově publikaci *Malý slovník českých slangů*²⁴ předkládá autor výčet základních rysů, dle kterých lze slangu obecně vnitřně klasifikovat. K těmto kritériím patří povaha prostředí a motivace, míra nespisovnosti, stáří, expresivita, forma, pojmenovávací postup a tvoření. V následujících podkapitolách si je představíme.

3.4.1 Povaha slangového prostředí a motivace

Pokud přihlédneme k Hubáčkově definici slangu, můžeme povahu slangového prostředí označit za jedno ze základních kritérií pro vnitřní klasifikaci slangu. To ostatně potvrzuje i Josef Václav Bečka svým názorem, že základní podmínkou pro vznik slangu je nutné kromě speciální práce a speciálního kolektivu také speciální prostředí.²⁵

Slangové prostředí bývá obecně rozdělováno na prostředí pracovní a zájmové. Zde se jedná o stejnou klasifikaci, jako jsme uvedli výše, a to u profesionalismů a slangismů. *Profesionalismy* jsou nejčastěji užívány v pracovním prostředí. Jedná se o nespisovné výrazivo terminologické povahy, motivací jsou pro něj věcné důvody. Opakem jsou *slangismy*, které zaslechneme především v zájmovém prostředí. *Slangismy* jsou stejně jako *profesionalismy* pokládány za nespisovné výrazy terminologické povahy, avšak jejich motivací je přednostně zvýraznit, zatraktivnit či odlišit mluvu dané skupiny od ostatních řečí a v některých případech vyjádřit pomocí nich svůj osobní postoj.

Hubáček však po dalších svých studiích přiznává, že toto rozdělení se zdá po zkušenostech s praktickým zkoumáním slangových termínů nespolehlivé. V prostředí ryze pracovním se dnes již běžně mohou objevovat výrazy, které by svým popisem patřily spíše do skupiny výraziva, které se přiřazuje spíše k zájmovému prostředí. Příkladem této zkušenosti je slang železničářský, kde v pracovním prostředí nacházíme velké množství zájmových slangových výrazů, jako třeba názvy lokomotiv (př. bardotka, bobina, cecilka...). Stejně je to i u zájmového prostředí, například ve

²⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.

²⁵ BEČKA, Josef Václav, KLIMEŠ, Lumír, ed. Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: *Co je a co není slang*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983.

slangu sportovním nalezneme velkou řadu pojmenování profesních (př. výrazy z ledního hokeje: stahovačka, dorážka, našlapaný, forčekovat...). Toto stírání základního rozlišení je způsobeno především tím, že současná moderní společnost tyto hranice mezi činnostmi jen zájmovou a činnostmi čistě pracovní odstraňuje. Důkazem pro toto tvrzení jsou povolání jako hudebník, sportovec nebo rybář.

Za klasifikačně spolehlivější kritérium se považuje motivace slangového označení. Za profesní výrazy můžeme pokládat termíny ryze věcného obsahu, jejichž motivací je ve většině případů snaha o úspornost, jednoznačnost, ale i vhodnost a výhodnost použití v mluvených projevech. Hubáček tvrdí, že tyto výrazy jsou zpravidla považovány za spisovné nebo stojící na prahu spisovnosti. Zájmové slangové výrazy jsou poté pokládány za příznaková synonyma původních spisovných názvů. Tyto výrazy jsou často tvořené metaforickým přenášením slovního významu.²⁶

3.4.2 Míra nespisovnosti

Míra nespisovnosti se dle Hubáčka shoduje s tříděním výrazů na profesní a zájmové, v menší míře bychom mohli třídění výrazů dle míry nespisovnosti přirovnávat také k třídění těchto výrazů podle expresivity. V tomto smyslu nemůžeme tedy předpokládat, že všechna slangová pojmenování budou stejná. Některá z nich se pohybují na hranici spisovnosti – především případy, které tendují k přechodu do oficiální terminologie; Hubáček uvádí například tyto výrazy: *silničář*, *výškař*, *záchytka*.²⁷ Další případy těchto pojmenování již nebalancují na hranici spisovnosti, ale jsou vyloženě nespisovné – to jsou názvy s velmi expresivním, příznakovým charakterem nebo vulgarismy, například: železnický: *nudle*, trampský: *poblivka*, hudební: *poprdáč* a podobně.

3.4.3 Stáří

Dalším kritériem, dle kterého lze rozlišovat slangová pojmenování, je stáří daných výrazů. Toto kritérium využijeme především v odvětvích s dlouholetou tradicí. Můžeme na nich pozorovat vývoj od počátku fungování tohoto odvětví, postupné změny výrazů v průběhu budování tohoto odvětví anebo také zanikající výrazy. Slangová pojmenování hodnotíme tedy na základě pomyslné časové osy.²⁸ Na jejím

²⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 9.

²⁷ Viz SSČ.

²⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 12.

začátku stojí historismy neboli názvy zastaralé, které označují skutečnost, u níž již zanikla pojmenovací potřeba.²⁹ Dalším příkladem na této pomyslné ose výrazů s časovým příznakem jsou archaismy; to jsou takové výrazy, které se klasifikují jako *zastaralé jazykové prvky* – jazykové prvky, které jsou uchovány z dřívějších období jazykového vývoje, běžně je funkčně a stylisticky používáme k záměrné archaizaci textu.³⁰ Dále si představíme pojmenování časově bezpříznaková. To jsou takové výrazy, které se běžně užívají. Nejmladšími výrazy, stojícími na opačné straně od historismů, jsou neologismy – slova, která jsou pocíťovaná jako nová. Zde Hubáček uvádí příkladem slova: *matyzák* z oblasti administrativního slangu a výraz *parket* ve slangu rybníkářském. Musíme ale pracovat s tím, že Hubáček napsal publikaci, z níž čerpáme, v roce 1988. Neologismy, které se utvářejí dnes, pocházejí především z cizích jazyků a pojmenovávají jiné skutečnosti než před třiceti dvěma lety. Dnešní názvy vycházejí z internetové komunikace, čerpají z cizích jazyků a neměnně od starších slangových výrazů jsou založené na jazykové ekonomii a v některých případech se snaží o výraznou atraktivitu a vtipnost. Ze současných neologismů bychom mohli uvést například názvy: *debordelizace* = úklid, *humáč* = něco nechutného nebo podstatné jméno *hotovson/hotovsoň* = hotová věc.³¹

3.4.4 Expresivita

Čtvrtým kritériem v Hubáčkově publikaci *Malý slovník českých slangů* je expresivita. U této kategorie rozlišujeme slangové názvy neexpresivní (například medicínský slang: *antilátka, děckař, srdcař*) a expresivní (například vojenský slang: *beton, dělobuch*) – názvy, které kromě nocionální složky obsahují i rys emocionality. Tyto expresivní výrazy používáme, pokud chceme projevit blízký citový vztah, popřípadě jazykovou komiku. Neexpresivní slangové výrazy bývají právě kvůli své nepříznačnosti občas chybně ztotožňované s profesními slangovými výrazy.

²⁹ Olga Martincová (2017): HISTORISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/HISTORISMUS> (poslední přístup: 13. 4. 2021).

³⁰ Olga Martincová (2017): ARCHAISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS> (poslední přístup: 13. 4. 2021).

³¹ KAVKA, Martin a Michal ŠKRABAL. *Hacknutá čeština: neortodoxní slovník dnešní mateřštiny*. Ilustroval Lukáš FIBRICH. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2018. Briquet. ISBN 978-80-7555-058-3.

3.4.5 Forma

Slangové výrazy mohou mít jak jednoslovnou, tak víceslovnou formu. Víceslovná forma je méně frekventovaná. Do této skupiny víceslovných pojmenování patří především sdružená pojmenování a frazeologismy jmenné a slovesné, například ze sportovního slangu: „jít pro vodu, jet do hudby“.³²

3.5 Způsoby tvoření slangových názvů

Obohacování slovní zásoby funguje dle Hubáčka na základě dvou základních skupin pojmenovávacích postupů. To jsou zaprvé *postupy transformační* a zadruhé *postupy transpoziční*. Postup transformační můžeme jinak pojmenovat také jako postup slovtvorný – jeho podstatou je rozšiřování slovní zásoby národního jazyka. Oproti tomu postup transpoziční spočívá ve využití pojmenování, která již byla utvořena a transponují se na nová. Stejně tak jako jakýkoliv jiný útvar národního jazyka je i slang utvářen těmito postupy. Tyto dva základní pojmenovávací postupy vykazují každý několik určitých způsobů, jimiž dochází k utvoření daného slangového výrazu. U transformačních postupů se jedná o: odvozování, skládání a zkracování (mechanické zkracování, překrucování, univerbizace). Druhý pojmenovávací postup, tedy postup transpoziční, je založen na sémantickém tvoření nových slov. Do této skupiny řadíme: metaforické a metonymické přenášení, tvoření názvů víceslovných (sdružená pojmenování, frazeologismy) a přejímání slov z cizích jazyků.³³

3.5.1 Transformační postupy

3.5.1.1 Odvozování

U tohoto způsobu tvoření slangových nebo i jiných pojmenování se k odvození nového slova uplatňuje především použití přípon. Pro transformační odvozování nových slangových výrazů se používají zejména produktivní typy sufixů.³⁴

Odvozená podstatná jména, která se považují za slangová, se řadí do různých významových i slovtvorných kategorií – názvy osob: jména konatelská, jména činitelská, přechýlené názvy osob; názvy prostředků; názvy zdrobnělé (deminutiva); názvy nositelů vlastnosti; názvy místní; názvy dějů. Podstatná jména vzniklá

³² HUBÁČEK, Jaroslav. Malý slovník českých slangů. Ostrava: Profil, 1988, s. 13.

³³ Tamtéž, s. 14.

³⁴ Tamtéž, s. 15.

odvozování mají ve slangové slovní zásobě větší zastoupení než odvozená slangová slovesa. Ta se tvoří dvěma způsoby – „*příponami ze jmenných základů domácích i cizích a předponami ze sloves*“. Používání předpon pro slangové odvozování zastává stejnou funkci jako u běžných jazykových postupů při obohacování slovní zásoby, předpona pouze obměňuje význam původního základového slovesa. (př. *odfajfkovat, zprioritizovat*). Přídavná jména, která byla vytvořena transformačním postupem odvozování, zastupují v slangové slovní zásobě především funkci „*přivlastňování celému druhu*“ (př. *bubenický, kolejácký*). Adjektiva ve slangu bývají tvořena také ze základů slangových sloves jako „*dějová přídavná jména z příčestí trpných* (př. *vyšmelcovaný*) a *účelová přídavná jména* (př. *koníčkovací*)“.³⁵

3.5.1.2 Skládání

Skládání je dle Hubáčka méně časté než odvozování. Nejčastějším typem dnešních slangových názvů jsou hybridní složeniny (definici vizte níže), které pro tvorbu využívají mezinárodní slovní základy, jako jsou například: „*elektro, stereo, repro. Tato pojmenování jsou na přechodu k názvům odborným.*“³⁶

3.5.1.3 Zkracování

Iniciálové zkratky (akronyma)

Iniciálové zkratky jsou zkratky, které jsou tvořeny počátečními písmeny (iniciály) víceslovných názvů. Zapisujeme je pomocí velkých písmen (iniciál) a bez teček. Příkladem může být zkratka vytvořená z víceslovného názvu státu (př. *ČR* = Česká republika) nebo zkratka vycházející z názvu některých významných událostí či významných dní (př. *MDŽ* = Mezinárodní den žen). Výjimkou nejsou ani monogramy osoby, např. *TGM* = Tomáš Garigue Masaryk, které se také dají řadit mezi iniciálové zkratky.

Při jejich tvoření se v zásadě nezohledňují ani předložky, ani spojky (v případě, že jsou v původním víceslovném názvu obsaženy). Diakritika bývá zachována dle původního znění víceslovného názvu.

Co se týče výslovnosti iniciálových zkratk, přihlížíme vždy k tomu, zdali je daná iniciálová zkratka domácího původu či nikoliv. Iniciálové zkratky domácího původu lze

³⁵ HUBÁČEK, Jaroslav. Malý slovník českých slangů. Ostrava: Profil, 1988, s. 16.

³⁶ Tamtéž.

vyslovit jednoduše hláskovým způsobem, př. *MHD* = [em há dé]. Pokud jsou tyto zkratky cizího původu, lze je taktéž číst hláskovým způsobem, ale v některých případech neexistuje, právě kvůli cizímu původu, ustálená výslovnost – zkratku DVD totiž můžeme správně přečíst jako [dý ví dý] i jako [dé vé dé].³⁷

Zkratková slova

V případě, že je iniciálová zkratka takového původu, že ji lze přečíst i jiným způsobem než hláskováním, může vzniknout samostatné zkratkové slovo. To lze v mluvené komunikaci skloňovat, a to s přízvukem na první slabice. Tato slova se objevují především v rámci hovorového jazyka a vznikají připojením přípony k původní iniciálové zkratce nebo k hláskovému zápisu iniciálové zkratky, př. *SG* = esgéčko.³⁸

Dle nového encyklopedického slovníku *czechEncy*³⁹ lze tomuto postupu přezdívat také „usekávání“. Jeho podstatou je „*redukce počtu slabik u víceslabičných slov*.“ Výsledků tohoto zkracování, usekávání či clippingu je několik. Prvním z nich mohou být tzv. iniciální zkráceniny – podstatou tohoto zkrácení je redukce konce slova, zmíníme příklad z hypokoristik: *Mír-a* (Miroslav) nebo pozdrav *nashle* (na shledanou). Dalšími příklady jsou zkráceniny, jež jsou postaveny na redukci začátku slova, tzv. finální zkráceniny (př. *cello* (violoncello)), či redukci prostředku slova, tzv. kontrakční zkráceniny (př. *matika* (matematika)). Čtvrtým případem v tomto procesu zkracování (také usekávání) jsou tzv. zkratková kompozita – tento způsob zkracování doprovází spojování více slov do jednoho výsledného pojmenování – může se krátit pouze jedno ze základových slov (př. *koldům* (kolektivní dům)) nebo všechna (př. *smog* (smoke fog)).⁴⁰

Dalším typem mechanického krácení je tvoření slangových pojmenování překrucováním; u tohoto slovtvorného postupu dochází pouze k modifikaci významu slova. Takto vzniklá slangová pojmenování mají mezi sebou specifické případy, které

³⁷ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit 31. 3. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

³⁸ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit 31. 3. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

³⁹ Markéta Ziková (2017): TRUNCATION. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy* – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/TRUNCATION> (poslední přístup: 13. 4. 2021).

⁴⁰ Tamtéž.

se nazývají expresivní homonyma. „*To jsou slova, která jsou deformovaná tak, že se formálně ztotožňují se slovy neexpresivními zcela odlišného významu – zvláštní typ metaforizace, již předchází překrucování, na základě jen zvukové podobnosti.*“⁴¹ (Př. *kejtra, gajtra, kejta = kytara.*)

Slangové názvy, které vznikají z předlohy víceslovného pojmenování, jsou realizací univerbizace; podle Hubáčka jsou nejfrekventovanější (př. *altka = altový saxofon*).⁴²

3.5.2 Transpoziční postupy

Mezi transpoziční postupy Hubáček řadí tvoření slov přenášením slovního významu, tzv. sémantické tvoření, a to hlavně metaforické a metonymické, dále víceslovná pojmenování (sdružená, frazeologismy) a přejímání slov z cizích jazyků, které je v současnosti velice frekventované napříč slangy; nejproduktivnější je tento způsob především u slangu souvisejícího s IT technologiemi.

3.5.2.1 Sémantické tvoření slangových pojmenování

Metafora

Hubáček ve své publikaci uvádí, že podnětem pro vznik nových slangových výrazů na základě metaforického sémantického tvoření velice často bývá potřeba jazykově vyjádřit skutečnosti, u nichž mluvčí spatřuje určitou podobnost se skutečností jinou, již označenou; tyto názvy vznikají jak z důvodu emocionálního vztahu a citového vyjádření k věci, tak i z potřeby výrazného pojmenování věcného.

Hauser ve své publikaci *Nauka o slovní zásobě* předkládá následující definici: „*Metafora je přenášení slov na základě vnější podobnosti denotátů. Podobnost se týká tvaru, barvy, umístění, rozsahu, funkce.*“⁴³

Metonymie

Na rozdíl od metafory, která vzniká přenášením významu na základě vnější podobnosti, se význam u metonymie přenáší na základě věcné souvislosti. Prvotní význam se sekundárním může souviset místně, časově nebo kauzálně.⁴⁴

⁴¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 16–17.

⁴² Tamtéž, s. 18.

⁴³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: čebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 71.

⁴⁴ Srovnej heslo metonymie v czechEncy.

Hubáček ve své publikaci uvádí: „*Metonymizací vznikají slangové názvy na základě přenesení pojmenování na jinou věc nebo představu, která s věcí nebo představou věcně souvisí nebo s ní má spojitost.*“⁴⁵

Hauser se s Hubáčkem shoduje především v hodnocení věcné souvislosti, v upraveném znění uvádíme jeho definici: „*Metonymie je přenášení slova na denotát (to, co je označováno, či to, k čemu je odkazováno; doplnila autorka práce), který váže s původním denotátem souvislost vnitřní. Přenos je vždy v okruhu věcné blízkosti.*“⁴⁶

3.5.2.2 Pojmenování víceslovná

Víceslovná pojmenování jsou specifická vázaností slov uvnitř těchto jednotek skladebními a sémantickými vztahy. Velice často tedy toto tvoření slov nazýváme tvořením syntaktickým. U tohoto druhu realizace slangových výrazů se víceslovná pojmenování rozdělují na sdružená pojmenování a pojmenování frazeologická⁴⁷ (v námi zkoumaném materiálu se nevyskytl žádný frazeologismus, proto se tomuto způsobu pojmenování obecně nevěnujeme).

Sdružená pojmenování

Hauser popisuje sdružená pojmenování neboli sousloví jako „*ustálená spojení slov s jednotným významem. Členy takových spojení jsou vázány stejnými vztahy jako slova ve větě.*“⁴⁸ Hlavním znakem sloužícím pro odlišení sdružených pojmenování od volných spojení slov je ustálenost, ale také fakt, že sdružené pojmenování se nevztahuje pouze k jednomu určitému sdělení a slova v daném sdruženém pojmenování nemohou být nahrazena synonymy jako v případě volného spojení slov. Dalším určujícím faktorem sdružených pojmenování je jednotný význam a pojmenovávací funkce. Tato pojmenování jsou také mimo jiné členitá, z toho plyne, že u většiny případů je zřetelná motivace. Jejich struktura je složená z části určující a části určované, vztah mezi členy

⁴⁵ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 18.

⁴⁶ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: čebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 73.

⁴⁷ Tamtéž, s. 157.

⁴⁸ Tamtéž, s. 156.

je determinační – „určující člen z významového hlediska specifikuje a diferencuje obecný význam určované jednotky“.⁴⁹

3.5.2.3 Přejímání slov z cizích jazyků

Jazyk využívá k tvoření nových slov svá slova z vlastní domácí slovní zásoby nebo přejímá již existující lexikální jednotky pocházející z jiného jazyka. Externí příčinou tohoto přejímání je vzájemný kontakt dvou jazyků. Tento transpoziční postup můžeme vysledovat již v nejstarších jazykových dobách.

V rámci obohacování slovní zásoby byl v minulosti soubor slangového, ale i jiného výraziva nejčastěji přejímán z německého jazyka a latiny. V období národního obrození bylo zaznamenáno obohacení slovní zásoby o pojmenování z ostatních slovanských jazyků (polština, ruština).

Německý jazyk měl na nás jako jazyk sousedního státu velký vliv v mnoha jazykových oblastech. Napříč mnoha slangy bychom mohli etymologickým zkoumáním dojít právě k původním německým slovům. Dnešní doba spíše k přejímání z anglického jazyka a velká část přejímaných slov má mezinárodní charakter (př. *telefon, tranzistor*).⁵⁰

⁴⁹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: čebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 157.

⁵⁰ Tamtéž, s. 165–166.

4 Analýza sesbíraného materiálu

V následujících kapitolách představujeme tři tematické zkoumané celky slangového výraziva hudebníků plesových kapel. Kapitoly se věnují názvům hudebních nástrojů, názvům příslušenství k hudebnímu výkonu a pojmenováním osob a uskupení.

Před každou z kapitol je výčet všech shromážděných výrazů řazených podle abecedy. Výčet je zpracován slovníkovou formou. U každého hesla jsou určeny gramatické kategorie (genitiv singuláru, případně genitiv plurálu a mluvnický rod) a význam slova. V tematickém celku *Hudební nástroje a jejich příslušenství* jsou pojmenování rozdělena do podkapitol podle jednotlivých nástrojů. Toto rozdělení slouží k přehlednému výčtu všech slangových výrazů jednoho určitého nástroje.

Všechny slangové výrazy z daných podskupin, které jsme získali jak přímým či nepřímým výzkumem, jsme podrobili analýze. Slova jsou přiřazena k transformačnímu nebo transpozičnímu postupu tvoření. Slova spadající pod transformační postup vznikla odvozováním, skládáním či mechanickým krácením (překrucování, univerbizace), zatímco výrazy přidružené k transpozičnímu postupu jsou založené na sémantickém tvoření, do této skupiny tedy patří: metafora, metonymie či postup přejímání z cizích jazyků. Samostatně vedle těchto dvou postupů stojí pojmenování, u kterých je znatelný expresivní příznak.

5 Názvy hudebních nástrojů a jejich součástí

5.1.1 Kytara

akustika, -y f. *akustická kytara*

blackmoreovka, -y f. *bílá kytara značky Stratocaster, kterou proslavil kytarista Ritchie Blackmore*

bluesovka, -y f. *elektrická kytara značky Gibson a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy*

cigar box, -u m. *kytara sestavená z krabice od doutníku*

dráty, -drátů m. pomn. *struny*

dřevo, -a n. *dřevěná kytara (také jako sladké dříví)*

dvanáctka, -y f. *dvanáctistrunná kytara*

elektrika, -y f. *elektrická kytara*

esgěčko, -a n. *kytara značky SG Gibson*

fender Smrkocaster, -a m. *kytara značky Fender Stratocaster*

fendr, -a m. *kytara značky Fendr*

fošna, -y f. *masivní elektrická kytara*

furch, -e m. *akustická kytara značky Furch*

gajtra, -y f. *akustická či elektrická kytara*

gibsonka, -y f. *kytara značky Gibson*

gita, -y f. *akustická či elektrická kytara*

ibanezka, -y f. *kytara značky Ibanez*

ibanězka, -y f. *kytara značky Ibanez*

jacksonka, -y f. *kytara značky Jackson*

jazzovka, -y f. *elektrická kytara značky Gibson a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy*

kajtra, -y f. *akustická či elektrická kytara*

kejta, -y f. *akustická či elektrická kytara*

kejtra, -y f. *akustická či elektrická kytara*

kýta, -y f. *akustická či elektrická kytara*

kytára, -y f. *akustická či elektrická kytara*

kytárka, -y f. *akustická či elektrická kytara*

lespólka, -y f. *kytara značky Gibson Les Paul*

lubofka, -y f. *elektrická kytara značky Gibson a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy*

lubovka, -y f. *elektrická kytara značky Gibson a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy*

lucille, neskl. f. *specifický model kytary původně od značky Gibson guitar, kterou B. B. King pojmenoval Lucille*

malmsteenovka, -y f. *bílá kytara značky Stratocaster, kterou proslavil kytarista Yngwie Malmsteen*

milenka, -y f. *akustická kytara*

nitě, -nití f. *pomn. struny*

pádlo, -a n. *akustická kytara*

paulík, -a m. *kytary značky Gibson Les Paul*

placka, -y f. *elektrická kytara bez dutiny*

prkno, -a n. *bezlubová kytara bez dutiny*

prso, -a n. *kytara značky Paul Reed Smith*

říša, -i m. *kytara značky Rickenbacker*

sladké dříví, -í n. *hromad. akustická kytara*

stračena, -y f. *kytara značky Fender Stratocaster*

strakáč, -e m. *kytara značky Fender Stratocaster*

šestistrunka, -y f. *šestistrunná kytara*

španělka, -y f. *akustická kytara*

taylorka, -y f. *kytara značky Taylor*

telátko, -a n. *kytara značky Fender Telecaster*

tele, -te n. *kytara značky Fender Telecaster*

tenký dráty, -drátů m. *pomn. akustická či elektrická kytara*

věčko, -a n. *kytara typu Flight*

5.1.2 Basová kytara

basa, -y f. *basová kytara*

baska, -y f. *basová kytara*

baskytara, -y f. *basová kytara*

basolele, neskl. n. *basové ukulele*

basovka, -y f. *basová kytara*

bejz, neskl. f. *basová kytara*

čtyřstrunná kytara, -y f. *basová kytara*
čtyřka, -y f. *basová kytara*
japonec, -e m. *basová kytara značky Fender Bass Japan*
nedoceněná kytara, -y f. *basová kytara*
pádlo, -a n. *basová kytara (také jako velký pádlo)*
pampero, -a n. *basová kytara*
pětka, -y f. *pětistrunná basová kytara*
pětistrunka, -y f. *pětistrunná basová kytara*
precina, -y f. *basová kytara model Fender Precision Bass*
preclík, -u m. *basová kytara model Fender Precision Bass*
velký pádlo, -a n. *basová kytara*

5.1.3 Bicí nástroje

basák, -a, -u m. *velký buben ovládaný šlapkou*
baterka, -y f. *bicí souprava*
bicí, -ích m. *bicí souprava*
bubny, -ů m. *bicí souprava*
céčko, -a n. *malý buben*
drums, neskl. m. *bicí souprava*
dupák, -a, -u m. *velký buben ovládaný šlapkou*
esák, -a, -u m. *malý buben*
hajtká, -y f. *hi-hat činel*
hardware, -u m. *nejtěžší součást bicích nástrojů*
hrnce, -ů m. *bicí souprava*
kopák, -a -u m. *velký buben ovládaný šlapkou*
kotel, -e m. *floor tom*
malý bubínek, -u. m. *malý buben*
pepa, -y m. *velký buben (regionální)*
perkuse, -perkusí m. pomn. *bicí nástroje*
plecháč, -e m. *malý buben*
plechy, -plechů m. pomn. *činely*

poklice, -poklic f. pomn. *činely*
pětiplotýnkový vaříč, -e m. *bicí souprava*
přechodáky, -ů m. *tom tomy*
rachoták, -a, -u m. *malý buben*
rachták, -a, -u m. *malý buben*
randál, -u m. *bicí souprava*
randálmašina, -y f. *bicí souprava*
rytmíčák, -a, -u m. *označení malého bubnu*
snér, -u m. *vířivý buben*
sonory, -ů m. *souprava bicích nástrojů značky Sonor*
souprava, -y f. *celá bicí souprava*
škopky, -škopků m. pomn. *bubny*
šlagwerk, -u m. *bicí nástroje v orchestru*
šlapák, -a, -u m. *velký buben ovládaný šlapkou*
šroták, -a, -u *malý buben*
štěrchatko, -tka n. *tamburína, dřívka, rumba-koule apod.*
téčko, -a n. *stojánek na dva kotle*⁵¹
tom-tom, -u m. *menší buben, připevněný k velkému nebo basovému bubnu*⁵²
vašek, -a m. *velký buben ovládaný šlapkou*
virbl, -u m. *malý buben se struněním*
železo, -a n. *stojany na činely*

5.1.4 Klávesové nástroje, klavír

casia, -casií n. pomn. *klávesy značky Casio*
hamondky, -hamondek f. pomn. *klávesové nástroje Hammond organ*
holítko, -a n. *klávesy, které mají v sobě zabudované automatické doprovody*
chcíplá teta, -y f. *klávesy*

⁵¹ NYKRÝNOVÁ, Markéta. *Profesní mluva a slang hudebníků* [online]. České Budějovice, 2009 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: https://theses.cz/id/8w0z4k/downloadPraceContent_adipIdno_11032. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

⁵² Tamtéž.

keyboard, neskl. m. pomn. *klávesové nástroje*
keys, neskl. m. pomn. *klávesové nástroje*
klapičky, -klapiček f. pomn. *klávesové nástroje*
klapkobřinkostroj, -e m. *klavír*
klapky, -klapek f. pomn. *klávesy*
klimpr, -u m. *klavír*
kurzweillky, -kurzweillek f. pomn. *klávesy značky Kurzweill*
mašina, -y f. *klávesy, které mají v sobě zabudované automatické doprovody*
psací stroj, -e m. *piano*
rhodesky, -rhodesek f. pomn. *klávesy značky Hommond organ, resp. Fender Rhode*
rolandy, -roland f. pomn. *klávesy značky Roland*
samohrajka, -y f. *klávesy, které mají v sobě zabudované automatické doprovody*
synták, -u m. *syntetizér*
syntík, -u m. *syntetizér*
truhla mrtvého muže, -y f. *klávesy*
vysavač, -e m. *klávesy*
yamahy, -yamah f. pomn. *klávesy značky Yamaha*

5.1.5 Trubka

fukar, -u m. *trubka*
pískač, -e m. *trubka*
plech, -u m. *trubka*
prskna, -y f. *trubka*
roura, -y f. *trubka*
stříkačka, -y f. *trubka*
trouba, -y f. *trubka*
trůba, -y f. *trubka*
trúba, -y f. *trubka*
tróba, -y f. *trubka*
trumpeta, -y f. *trubka*
trumpetka, -y f. *trubka*

5.1.6 Saxofon

altka, -y f. *altový saxofon*
baryk, -a m. *barytonový saxofon*
esák, -a m. *saxofon laděný v Es*
faja, -y f. *saxofon*
fajfka, -y m. *saxofon*
hadice, -e f. *saxofon*
koza, -y f. *sopránový saxofon*
sádlo, -a n. *saxofon*
ságo, -a n. *saxofon*
ságofon, -u m. *saxofon*
saxáč, -e m. *saxofon*
saxík, -u m. *saxofon*
sexafon, -u m. *saxofon*
sopránka, -y f. *sopránový saxofon*
tenor, -a m. *tenorový saxofon*
zlatěj pisoár, -u m. *saxofon*

5.1.7 Trombon

bombardon, -u m. *trombon*
bombon, -u m. *trombon*
hupcuk, -u m. *trombon*
ještěr, -a m. *trombon*
kozoun, -u m. *trombon*
plivátko, -a n. *trombon*
potrubí, -í n. *trombon*
pozoun, -u m. *trombon*
roura, -y f. *trombon*
tahač, -e m. *trombon*
trouba, -y f. *trombon*
týbon, -u m. *speciální druh plastového trombonu*

zouvák, -a, -u m. *trombon*

5.2 Transformační postupy

Pořadí slovotvorných postupů je řazeno dle Hubáčkovy publikace *Malý slovník českých slangů*.

5.2.1 Odvozování

V této kategorii je nejfrekventovanější odvozování podstatných jmen z podstatných jmen produktivními příponami -ka, -ovka, -ky v množném čísle a dalšími méně produktivními příponami.

5.2.1.1 Pojmenování odvozená z podstatných jmen

- a) Pojmenování hudebních nástrojů v ženském rodě inspirovaná názvem výrobce s produktivní příponou -ka: *gibsonka* – jazzová kytara s klenutými deskami a ozvučnými otvory ve tvaru f značky *Gibson*; *jacksonka* – kytara značky *Jackson*; *ibanezka*, *ibaněžka* – kytara značky *Ibanez*; *lespólka* – název kytary odvozený od značky *Gibson Les Paul* (došlo zde ke spojení části názvu *Les a Paul* + přípona -ka); *taylorka* – kytara značky *Taylor*.
- b) Pojmenování inspirovaná osobními jmény hudebních legend – produktivním slovotvorným sufixem je zde -ovka, slova jsou rodu ženského: *blackmoreovka* – bílá kytara značky *Stratocaster*, kterou proslavil kytarista *Ritchie Blackmore*; *malmsteenovka* – bílá kytara značky *Stratocaster*, kterou proslavil kytarista *Yngwie Malmsteen*.
- c) Pojmenování utvořená příponou -ovka: *bluesovka* – elektrická kytara značky *Gibson* a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy (tato kytara se nejčastěji používá v bluesové a jazzové hudbě); *jazzovka* – elektrická kytara značky *Gibson* a jí podobné lubové kytary s "f" výřezy. U těchto dvou označení je možný i zápis s příponou -ofka → *bluesofka*, *jazzofka*.
- d) Pojmenování hudebních nástrojů v plurálu inspirovaná názvem výrobce s produktivní příponou -ky, nebo koncovkou-y: *hamondky* – označení kláves podle jména klasického klávesového nástroje *Hammond organ*; *kurzweillky* – označení kláves značky *Kurzweil*; *rhodesky* – označení kláves podle jména klasického klávesového nástroje *Fender Rhodes*; *rolandy* – označení kláves značky *Roland*; *sonory* – souprava bicích nástrojů značky *Sonor*; *yamahy* – označení kláves značky *Yamaha*.

- e) Pojmenování je odvozeno z názvu výrobce přidáním deminutivní přípony -átka nebo nulové přípony: *telátko* – označení kytary *Fender Telecaster*; *tele* – označení kytary *Fender Telecaster*.
- f) Pojmenování je odvozeno z názvu nástroje či jména výrobce příponou -áč, -ena: *stračena, strakáč* – označení kytary *Fender Stratocaster*; *saxáč* – saxofon.
- g) Pojmenování je odvozeno z původního názvu nástroje či jména výrobce přidáním přípony -ák, -ík: *esák* – výraz pro saxofon, který je laděný v Es, nebo malý buben, který v notách představuje notu Es + přípona -ák; *paulík* – zdobnělina kytary značky *Gibson Les Paul* (inspirováno názvem výrobce, utvořené pomocí deminutivní přípony -ík); *preclík* – model basové kytary *Fender Precision Bass* (nejdříve vzniklo slangové označení *precl* z *Precision* → z něj se příponou -ík vytvořilo pojmenování *preclík*); *saxík* – saxofon (modifikace ve smyslu zdobnění – využití deminutivní přípony -ík); *synt'ák, syntík* – syntetizér.
- h) Modifikační kategorie – názvy zdobnělé: *klapičky* – klávesové nástroje (emocionálně zabarvené slovo klapky, vytvořené příponou -ičky; lze chápat také jako synekdochu); *kytárka* – emocionálně zabarvené pojmenování pro (nejčastěji akustickou) kytaru, převzato od folkových muzikantů; *malý bubínek* – emocionálně zabarvené slovo buben ve slovním spojení *malý buben*; *trumpetka* – deminutivum slova trumpeta (příponové odvozování – přípona -ka).

5.2.1.2 Pojmenování odvozená od přídavných jmen

V této kategorii máme pouze jedno pojmenování: *plecháč* – malý buben, které vzniklo odvozením z přídavného jména *plechový* a přípony -áč.

5.2.1.3 Pojmenování odvozená od sloves

Podstatná jména odvozená od sloves jsou řazena dle produktivity daného sufixu.

- Sufix -ák: *dupák* (od slovesa *dupat*); *kopák* (od slovesa *kopat*); *rachot'ák* (od slovesa *rachotit*); *racht'ák* (od slovesa *rachtat* (= *rachotit*)); *šlapák* (od slovesa *šlapat*).
- Sufix -tko: *holítka* (od slovesa *holit* – slangové sloveso ze slangové hudebnické fráze *holit kšefty*); *plivátka* (od slovesa *plivat* – z trombonu se vypouští sliny); *štěrchátko* (od slangového slovesa *štěrchat*).

- Sufix -č: *pískač* (od slovesa pískat), *tahač* (od slovesa tahat).
- Sufix -a: *trouba* (od slovesa troubit) – regionálně jsou užívaná také pojmenování *tróba* a *trůba*.
- Sufix -na: *prskna* (od slovesa prskat).
- Sufix -ar: *fukar* (od slovesa fučet).

5.2.2 Skládání

Substantiva jsou obecně tvořena převážně bezafixální nebo afixální kompozicí⁵³ V námi sesbíraném materiálu se v této kategorii vyskytlo slovo, které představuje název prostředku činnosti. To je takové pojmenování, které má dva členy: přední a zadní. Zadní člen představuje dějovou složku a přední má povahu substantivní nebo adjektivní, „*výslovně pojmenovává některé z možných doplnění děje*“⁵⁴ – tímto slovem je slovo *samohrajka*, jehož rozbor uvádíme zde ve výčtu slov tvořených skládáním. Další zmíněné slovo *randálmašina* je založeno na spojení dvou podstatných jmen převzatých z německého jazyka – Randal = hluk a Maschine = stroj⁵⁵. Poslední zmíněné slovo *basolele* je zkratkovým kompozitem. Způsob tvoření zkratkového kompozita v tomto případě spočívá v krácení všech jeho základových slov.

- *Samohrajka* – název prostředku činnosti, který má přední člen zájmený sam- (změněná kvantita hlásky a) a konekt -o-, zadní člen *hraj* vycházející ze slovesa hrát, doplněn je o sufix -ka → samohrajka je stroj, který hraje sám.
- *Randálmašina* – název prostředku činnosti: randálmašina je mašina = stroj, který dělá „randál“ (obě slova pocházejí z německého jazyka); mezi slovy je nulový konekt.
- *Basolele* – basové ukulele (zkratkové kompozitum – **basové** = baso + ukulele = lele).

⁵³ ADAM, Robert. *Gramatické rozbory češtiny: výklad a cvičení s řešeními*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. s. 52, ISBN 978-80-246-3750-1.

⁵⁴ GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Druhé, opravené. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s.160, ISBN 80-710-6134-4.

⁵⁵ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, s. 404, s. 580. ISBN 80-85927-85-3.

5.2.3 Mechanické krácení

Tento postup obohacování slovní zásoby vychází především ze snahy o jazykovou ekonomičnost projevu.

5.2.3.1 Zkracování

- a) Slangový název: *gita* – kytara (zkrácený tvar adaptovaného fonetického přepisu anglického slova *guitar* – zde jsou tedy použity dva slovotvorné postupy: přejímání z cizích jazyků a současně mechanické krácení).
- b) Zkrácenina jednoslovného pojmenování přejatého z cizího jazyka: *kápo* – kapodastr (zkrácenina ze slova kapodastr → kápo, slovo kapodastr je přejato z italského *Capo D' Astro*).
- c) Zkratková slova: *esgěčko* – jedná se o zkratkové slovo kytary značky *SG Gibson* zapsané hláskovým způsobem + přidání přípony *-čko*; *prso* – vytvořeno z iniciálové zkratky *PRS* pro kytaru značky *Paul Reed Smith* + koncovka *-o*.

5.2.3.2 Univerbizace

Vzniklý nový výraz je utvořen z víceslovného pojmenování dané věci. Toto nejčastěji dvouslovné spojení má svou strukturu: adjektivní člen určující + určované substantivum, případně: určované substantivum + substantivní člen určující. Český jazyk má velký počet univerbizačních postupů, jedním z nejrozšířenějších je *například přechod kolokace v kompozitum – př. stará čeština → staročeština* nebo *resuffixace určujícího adjektiva – př. obchodní dům → obchod'ák*.⁵⁶ Nejčastějšími slovotvornými formanty v námi sesbíraném materiálu jsou přípony *-ák*, *-ka* nebo koncovky *-a* a nulová koncovka.

- a) Výsledný univerbizovaný výraz vychází z dvou i víceslovného pojmenování společně s afixálním odvozováním: *akustika* – akustická kytara; *altka* – altový saxofon; *baryk* – barytonový saxofon; *basa* – basová kytara, baskytara – basová kytara; *basák* – basový velký buben; *baska* – basová kytara; *basovka* – basová kytara; *čtyřka* – baskytara se čtyřmi strunami; *dvanáctka* – dvanáctistrunná kytara; *dvanáctistrunka* – dvanáctistrunná kytara; *elektrika* – elektrická kytara; *klávesy* – klávesové nástroje; *lubovka/lubofka* – elektroakustická kytara s luby;

⁵⁶ Zdeňka Hladká (2017): UNIVERBIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/UNIVERBIZACE> (poslední přístup: 13. 4. 2021).

pětistrunka, pětka – pětistrunná kytara; *přechod'ák* – menší přechodový buben, tom; *rytmíčák* – malý rytmický buben; *sopránka* – sopránový saxofon; *šestistrunka* – šestistrunná kytara; *španělka* – akustická kytara španělského typu; *tenor* – tenorový saxofon.

- b) Univerbizace spočívající v elizi jednoho slova z víceslovného pojmenování: *bicí* – bicí souprava; *souprava* – bicí souprava.

5.2.4 Překrucování

Cílem tohoto slovotvorného postupu je rozmanité přetváření, dotváření a upravování již vzniklých pojmenování. Význam původního slova není změněn, ale pouze modifikován. Motivace překrucování může být založena například na jazykové komice či zvukovém zvýraznění. Změny v námi studovaném materiálu jsou založeny především na hláskové alternaci a slovních hrátkách.

- Saxofon: *faja* – zkrácenina původně metaforicky přeneseného slova *fajfka*; *sádlo*; *ságo*; *ságofon*; *sexafon*.
- Kytara: *gajtra*; *kajtra*; *kejta*; *kejtra* (převzato z tramského slangu⁵⁷), *kýta*; *kytára* (převzato z folkového slangu).
- Fender Precision Bas: *prcina*.
- Fender Stratocaster: *fender smrkocaster*.
- Trombon (nebo také pozoun): *bonbardon*, *bombon*; *kozoun*.

5.3 Transpoziční postupy

Pořadí transpozičních postupů je řazeno dle Hubáčkovy publikace Malý slovník českých slangů.

5.3.1 Sémantické tvoření slangových pojmenování

Na základě námi sesbíraného materiálu spatřujeme sémantické tvoření lexikálních jednotek (tzn. množení významů již existujících slov) jako jeden z nejzastoupenějších postupů pro obohacování slovní zásoby hudebníků plesových kapel.

Významové změny slov neboli také tzv. sémantické tvoření spočívá v přenášení slovního významu, a to hlavně metaforického či metonymického.

⁵⁷ VELKÝ TRAMPSKÝ SLOVNÍK A-L. Muzeum Vlanska [online]. Blansko: Muzeum Blanenska, 2020 [cit 2021-04-01]. Dostupné z: <https://www.muzeum-blanenska.cz/clanky/detail/velky-trampsy-slovník-a-l.htm>.

Plesové kapely jsou multižánrové, proto zástupci z řad plesových kapel používají spoustu slangových výrazů napříč různými hudebními žánry. V tomto výčtu se tedy může objevit i takové slangové výrazivo, které primárně známe například z jazzu, folku nebo bigbeatu.

5.3.1.1 *Metafora*

- a) Přenesení významu na základě vizuální podobnosti (metafora): *fajfka* – saxofon; *hrnce* – bicí souprava; *hupcuk* – trombon; *kotel* – floor tom; *kýta* – kytara; *nitě* – struny; *pětiplotýnkový vaříč* – bicí souprava; *pádlo* – kytara; *placka* – elektrická kytara bez dutiny; *poklice* – činely; *potrubí* – trombon; *prkno* (převzato z bigbeatového slangu⁵⁸) – kytara bez dutiny; *psací stroj* – klávesové nástroje (pojmenování vzniklo od starých klapkových psacích strojů); *roura* – používá se pro trubku i trombon; *stříkačka* – trubka; *škopky* – bubny; *téčko*⁵⁹ – stojan na dva kotle (vizuální podobnost písmene T a stojanu na dva kotle); *truhla mrtvého muže*, *chcíplá teta* – klávesy (tvar a tíha zabaleného nástroje připomínají rakev); *véčko* – kytara typu Flight (vizuální podobnost písmena V a kytary typu Flight); *velký pádlo* – basová kytara (zde zajímavost: pojmenování pádlo známe jako označení kytary, přídavné jméno velký zde bylo použito pro umocnění významu tohoto slangového výrazu pro baskytaru; ačkoliv dnešní nástroje, kytara a basová kytara, již žádné velikostní rozdíly nepředstavují, v minulosti akustická kytara byla oproti base opravdu malá); *zlatej pisoár* – saxofon; *zouvák* – trombon.
- b) Pojmenování ze zvířecí říše přenášena na základě vizuální podobnosti na slangové názvy hudebních nástrojů: *hadice* – saxofon (přechýlený název od mužského had); *ještěr* – trombon (dle pohybu snižce).
- c) Přenášení na základě zvukové podobnosti: *koza* – sopránový saxofon; *vysavač* – klávesy (dle tradičního zvuku kláves v 80. letech připomínající zvuk vysavače).

⁵⁸ DEJMEK Bohumír, KLIMEŠ, Lumír, ed. Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: *k některým způsobům obohacování slovní zásoby slangu*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983.

⁵⁹ NYKRÝNOVÁ, Markéta. Profesní mluva a slang hudebníků [online]. České Budějovice, 2009 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: https://theses.cz/id/8w0z4k/downloadPraceContent_adipIdno_11032. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

5.3.1.2 Metonymie

- a) Metonymické přenesení významu – jméno látky se přenáší na výrobek z ní: *dřevo* – akustická dřevěná kytara (může se objevovat také ve spojení sladké dřevo/dříví – převzato nejspíše z trampského slangu); *plech* – trubka; *plechy* – žesťové nástroje; *plechy* – činely; *železo* – stojany na činely.
- b) Metonymické přenášení části na celek – synekdocha: *klapičky* – klávesové nástroje (deminutivum od klapky); *klapky* – klávesové nástroje; *tenký dráty* – kytara.
- c) Pojmenování prostředku se přenáší na to, co se jím uskutečňuje: *randál* – bicí souprava; *virbl* – malý buben se struněním (virbl = specifická technika hraní na bicí nástroje, které se v českém jazyce přezdívá víření).
- i) Vlastní jména osob použitá jako apelativa – apelativizace proprií: *lucille* – název pro specifický model kytary původně od značky *Gibson guitar*, B.B. King si nechal navrhnout přesný model své kytary a pojmenoval ji *Lucille*, to se poté začalo používat obecně jako označení tohoto druhu kytar; *pampero* – slangový výraz pro pojmenování basové kytary vychází z původního názvu české basové kytary, která byla od roku 1964 vyráběna v Hradci Králové; *říša* – pojmenování kytary značky *Rickenbacker* (zde se uplatňuje apelativizace proprií – jméno Rick, v českém jazyce Richard, se změnil na Říša – domácí podoba vlastního jména Richard – jedná se tedy o hypokoristikum apelativizované na obecný název pro kytaru značky *Rickenbacker*); *vašek* – velký buben (regionálně se používá také pojmenování *pepa*).
- d) Jméno výrobce se přenáší na výrobek: *casia* – označení kláves značky *Casia*; *fendr* – název kytary značky *Fender*; *furch* – akustická kytara značky *Furch*.
- e) Pojmenování inspirované názvem výrobce: *japonec* – pojmenování baskytary značky *Fender Bass Japan*.
- f) Přenášení na základě jiné vnitřní souvislosti: *klapkobřinkostroj* – pojmenování klavíru, které bylo vynalezeno během národního obrození brusiči českého jazyka; *nedoceněná kytara* – basová kytara (baskytaristé jsou u dámského publika často méně oblíbení než kytaristé, jelikož kytara je mezi nástroji známější a nejspíše přitažlivější); *milenka* – kytara (převzato z trampského nebo folkového slangu – folkový muzikant, který žil jako tramp měl svou kytaru vždy při sobě, byla jako jeho milenkou).

5.3.2 Přejímání z cizích jazyků

Tento způsob obohacování slovní zásoby je pro tvorbu nových slangových pojmenování v hudebním odvětví velmi charakteristický, ačkoliv není nejproduktivnější. Slangové výrazy přejaté z cizího jazyka, infiltrující se do českého jazykového povědomí, si hudebníci, stejně jako ostatní příslušníci mnohých slangů, upravují dle jejich fonetické a fonologické podoby, slova procházejí „*nejrůznějšími sémantickými obměnami a velice často procházejí variabilními adaptacemi a obměnami ve své formě a obvykle se plně začleňují novými koncovými morfémy do slovotvorné a morfologické soustavy charakteristické pro český jazyk*“.⁶⁰ Začlenění výraziva pomocí koncových morfémů do slovotvorné a morfologické soustavy našeho jazyka je nutné také kvůli deklinaci typické pro český jazyk, slova jsou tedy upravována pro přirozenější skloňování a zařazování těchto slov do běžné denní slangové komunikace dané skupiny. Nejvýraznějšími jazyky, ze kterých se přejímají názvy hudebních nástrojů, jsou nepochybně němčina, italština a v dnešní době čím dál produktivnější angličtina, ojedinele český jazyk čerpá také z francouzského jazyka.

- a) Anglický jazyk: *bejz* – basová kytara (z anglického *bass*, které se vyslovuje [beis] – fonetický přepis se stal názvem); *cigar box* – kytara z krabice od doutníku (slangový výraz převzatý z bluesové hudby); *drums* – bicí souprava (dle anglického *drums* = bubny); *hajtka* – hi-hat činel (z anglického *Hi-hat* + přípona -ka); *hardware* – nejtěžší součást bicích nástrojů (z anglického *hard* (tvrdý) a *ware* (zboží) → adjektivum *tvrdý* zastává v tomto případě spíše vlastnost *tíhy*⁶¹); *keyboard, keys* – klávesové nástroje (z anglického *key* = klávesa, *key* + *board* = klávesová deska); *snér* – vířivý buben (z anglického *snare drum* – foneticky: [ˈsner ˌdrəm] → název „*snér*“ je tedy počestělá fonetická transkripce slova „*snare*“; opět dva slovotvorné postupy, kromě přejímání z cizích jazyků je v tomto pojmenování patrné také zkracování); *týbon* (z anglického *T-Bone/Thomann Trombone*) – speciální druh plastového trombonu (slovo pravopisně počestělé).

⁶⁰ DEJMEK, Bohumír, KLIMEŠ, Lumír, ed. Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: k některým způsobům obohacování slovní zásoby slangu. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983.

⁶¹ REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2001, s. 214. ISBN 80-85927-85-3.

- b) Německý jazyk: *klimpr* – klavír (z německého *Klimper(kasten)* = klavír); *pozoun* – trombon (z německého *die Posaune*); *šlagwerk* – bicí souprava (z německého *Schlagzeug*, ale ustálilo se i *Schlagwerk* jako spojení slov *Schlag* = rána, tlukot + *Werk* = skutek, dílo); *trumpeta* – trubka (z německého *die Trompete*).
- c) Italský jazyk: *baterka* – bicí souprava (dle italského *batteria* – baterie → účelné seskupení stejných předmětů)⁶²; *perkuse* – bicí nástroje (dle italského *percussione*; do slangu popových kapel přeneseno z jazzové hudby); *trombon* (dle italského *il trombone* – utvořené zveličující předponou → česky: velká trouba).
- d) Jiné jazyky: Velkou raritou je označení válcového bubnu bez nástrah *tom-tom* (hindsky *tam-tam*) – toto označení pochází z hindštiny, tedy z indického jazyka; *saxofon* (z francouzského *saxophone* utvořeného podle jeho vynálezce Belgičana A. Saxe).⁶³

5.4 Pojmenování expresivní

- j) Deminutiva: *klapičky* – klávesové nástroje; *kytárka* – deminutivum pro (nejčastěji akustickou) kytaru, převzato od folkových muzikantů; *malý bubínek* – deminutivum bubnu ve slovním spojení malý buben; *paulík* – zdrobnělina kytary značky Gibson Les Paul (inspirováno názvem výrobce, utvořené pomocí deminutivní přípony -ík (příponové odvozování)); *saxík* – saxofon (modifikace ve smyslu zdrobnění – využití deminutivní přípony -ík); *syntík* – syntetizér; *štěrchátka* – tamburína, dřívka, rumba-koule apod.; *trumpetka* – deminutivum slova trumpeta.
- k) Domácká slova: *ríša* – pojmenování kytary značky *Rickenbacker* (zde se uplatňuje apelativizace proprií – jméno Rick, v českém jazyce Richard, se změní na Ríša – domácká podoba vlastního jména Richard – jedná se tedy o hypokoristikum apelativizované na obecný název pro kytaru značky Rickenbacker).

⁶² Akademický slovník cizích slov. Academia. sv. 1, s. 96. ISBN 80-200-0524-2.

⁶³ REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2001, s. 620. ISBN 80-85927-85-3.

- l) Vulgarismy: *prcina* – model basové kytary *Fender Precision Bass* (jde o použití vulgarismu, který se hláskově podobá slovu *Precision*; funguje zde jazyková hra).

6 Názvy příslušenství k hudebnímu výkonu

ampeg, -u m. *basové kombo*

aparát, -u m. *zvuková aparatura*

apec, -pce m. *zvuková aparatura*

bedna, -y f. *kytarový reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk*

beduínka, -y f. *kytarový reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk*

bedýnka, -y f. *kytarový reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk*

beta, -y f. *mikrofon ze Shure Beta série*

bezdrát, -u m. *bezdrátový mikrofon*

bottle neck, -u m. *váleček na slide hraní*

box, -u m. *kytarový reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk*

bůstr, -u m. *overdrive či distortion pedál*

cajk, -u m. *příslušenství*

case, -u m. *obaly na nástroje*

covid, -u m. *bezdrátový mikrofon*

čokl, -a m. *síťový 220V kabel s více zásuvkami*

dáلكáč, -e m. *bezdrátový mikrofon*

daťák, -u m. *propojovací kabel mezi mixpultem a stage boxem (v případě digitálního propojení)*

déíčko, -a n. *DI-box*

děšestka, -y f. *audix D6 mikrofon na velký buben*

dildo, -a m. *bezdrátový mikrofon*

dráty, -drátů m. pomn. *signálové kabely mezi nástrojem a zesilovačem*

dvěstějánek, -u m. *dvojstojánek*

dynamika, -y f. *dynamický mikrofon*

egoraiser, -u m. *nášlapný stupínek mezi předními odposlechy*

flašky, -flašek f. pomn. *elektronky, na jejichž bázi funguje většina profesionálních kytarových aparátů*

futrál, -u m. *obal na nástroj*

gaffa, -y f. *univerzální lepící páska*

gear, -u m. *soustava kytarového vybavení – zesilovač, bedna, pedalboard*

hambáč, -e m. *snímač humbucker*

hardware, -u m. *hrubý materiál nástrojů*

hedka, -y f. *náhlavní mikrofon*

hendka, -y f. *bezdrátový mikrofon*

hlavovka, -y f. *náhlavní mikrofon*

holdr, -u m. *držák*

chcíplá teta, -y f. *kufř na klávesy*

chrastí, -chrastí n. pomn. *držáky na bubny*

jack, -a m. *kabel s koncovkou 6,3 mm*

kabeláž, -e f. *souhrnný název pro všechny kabely*

káble, -káblů m. pomn. *kabely*

kábly, -káblů m. pomn. *kabely*

kanon, -u m. *kabel k mikrofonu zakončený XLR konektorem*

kápo, -a n. *kapodastr*

katka, -y f. *kabel CAT5*

kejbl, -u m. *kabel*

kejsy, -ů m. *bedny na noty/kabely, mikrofony*

klema, -y f. *mikrofonní objímka*

klika, -y f. *táhlo na mixpultu*

klipsna, -y f. *připínací mikrofon na nástroj*

kolombo, -a n. *kombo*

kombíčko, -a n. *kytarový zesilovač kombinovaný s reprosoustavou v jedné skříni*

kombo, -a n. *kytarový zesilovač kombinovaný s reprosoustavou v jedné skříni*

kondík, -u m. *kondenzátorový mikrofon;*

kovošrot, -u m. *stojany na bicí*

krabice, -e f. *efektový pedál*

krabička, -y f. *efektový pedál*

krabka, -y f. *efektový pedál*

krofák, -a, -u m. *mikrofon*

krofon, -u m. *mikrofon*

kurvítka, -kurvítek n. pomn. *efektové pedály ke kytáře*

lampy, -lamp f. pomn. *elektronky, na jejichž bázi funguje většina profesionálních kytarových aparátů*

lízátko, -a n. *mikrofon*

lubrikant, -u m. *mazací roztok na snížec trombonu*

majk, -u m. *mikrofon*

mike, -u m. *mikrofon*

mikrák, -u m. *mikrofon*

mišák, -a m. *mix*

mixák, -a m. *mix zvukařský pult*

mršítka, -mršítek m. pomn. *efektové pedály ke kytáře*

mult'ák, -u m. *multieffekt*

nohy, -nohou f. pomn. *stojany*

odposlech, -u m. *pódiový monitor*

padesátosma, -y f. *mikrofon model Shure SM 58*

padesátsedma, -y f. *mikrofon model Shure SM 57*

párák, -u m. *propojovací kabel mezi mixpultem a stage boxem*

pastičky, -pastiček f. pomn. *kytarové efekty*

péáčko, -a n. *aparatura PA system*

pes, -a m. *síťový 220V kabel s více zásuvkami*

prasítka, -prasítek n. pomn. *efektové pedály ke kytáře*

prcátko, -a n. *trsátko*

prodlužka, -y f. *síťový 220V kabel s více zásuvkami*

przniče, -przničů m. pomn. *efektové pedály ke kytáře*

pult, -u m. *mixážní pult*

rakev, -kve f. *velký case*

raky, -ů m. pomn. *rack case*

reprobedna, -y f. *reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukující zvuk*

reprobox, -u m. *zařízení reprodukující zvuk*

rockbag, -u m. *obal na kytaru*

rozprc, -u m. *konverze na multipárový kabel*

rtěnka, -y f. *mikrofon*

samec, -mce m. *konec kabelu*

samička, -y f. *konec kabelu*

semhajzl, -a m. *mikrofon značky Senheiser*

senheiser, -a m. *mikrofon značky Senheiser*

soundsystém, -u m. *zařízení reprodukující zvuk*

speaker, -u m. *mikrofon*

stativ, -u m. *stojan na mikrofon*

stendy, -stendů m. pomn. *stojany*

šajn, -u m. *světla*

šavle, -e f. *ovladač kanálu pro daný nastroj na mixpultu*

šibenice, -e f. *stojan s ráhnem*

šlapka, -y f. *zvukový modul pro kytaristy ovládaný nohou*

šňůry, -šňůr f. *pomn. propojovací kabely*

šprcka, -y f. *ochrana mikrofonu*

šťáva, -y f. *elektrický proud*

štendr, -u m. *mikrofonní stojan*

štěnice, -e f. *klipsnový mikrofon*

šurka, -y f. *mikrofon značky Shure*

temelín, -u m. *pedál board*

trso, -a n. *trsatko*

vysílačka, -y f. *bezdrátový mikrofon*

xelerko, -a n. *konektor do mikrofonu*

zesík, -u, m. *zesilovač*

žába, -y f. *klipsna na mikrofon*

žabka, -y f. *klipsna na mikrofon*

železo, -a n. *stojany k bicím*

6.1 Transformační postupy

6.1.1 Odvozování

6.1.1.1 Pojmenování odvozená z podstatných jmen

- a) Pojmenování tvořená prefixoidy repro- a sound-: *reprobedna* – reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk (synonymní pojmenování ke slovu *reprobox*); *soundsystém* – zařízení reprodukcující zvuk.
- b) Pojmenování v ženském rodě s příponou -ka odvozená od podstatných jmen: *hlavovka* – náhlavní mikrofon; *katka* – kabel CAT5 (c se mění na k → vznikne kat + přípona -ka → podoba českého jména Katka).
- c) Pojmenování tvořená příponou -áž: *kabeláž* – souhrnný název pro všechny kabely.
- d) Adaptace realizovaná prostřednictvím zápisu anglické výslovnosti části slova boogie + přípona -ina: *bugina* – Mesa/boogie reprobox (u anglického slova

boogie došlo k adaptaci na české *bug* a příponou *-ina* došlo k vytvoření slova *bugina*).

- e) Modifikační kategorie – názvy zdrobnělé: *bedýnka* – reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk (deminutivum odvozené od slova *bedna*); *kombíčko* – kytarový zesilovač **kombinovaný** s reprosoustavou v jedné skříní (emocionální zabarvení, pojmenování odvozené od slova *kombo* příponou *-íčko*).

6.1.1.2 Pojmenování odvozená ze sloves

- a) Pojmenování v ženském rodě tvořená příponou *-ka* odvozená od sloves: *prodlužka* – síťový 220V kabel s více zásuvkami (od slovesa *prodlužovat*).
- b) Pojmenování tvořená příponou *-ítka* odvozená od expresivních sloves: *kurvítko/kurvítka* – efektní pedály ke kytarě (odvozeno od slovesa *kurvit*⁶⁴ ve významu *kazit*); *mršítko/mršítko* – efektní pedály ke kytarě (odvozeno od slovesa *mršit*⁶⁵ ve významu *kazit*); *prasítka/prasítka* – efektní pedály ke kytarě (odvozeno od slovesa *prásit*⁶⁶ ve významu *kazit*).
- c) Pojmenování tvořená příponou *-če*: *przniče* – efektní pedály ke kytarě (odvozené od slovesa *prznit*⁶⁷ ve významu *kazit*).
- d) Pojmenování tvořené koncovkovým odvozováním: *rozprc* – konverze na multipárový kabel, umožňuje připojit jednotlivé kabely/mikrofony (odvozeno od slovesa *rozprcat*⁶⁸ ve významu *rozkouskovat*).

6.1.2 Skládání

Zde se jedná o kompozitum složené z cizích slovotvorných základů: *egoraiser* – nášlapný stupínek mezi předními odposlechy, na tento stupínek si muzikanti stoupají v případě, že mají sólo nebo chtějí být v dané chvíli více vidět (slovo je tvořeno

⁶⁴ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009, s. 222. ISBN 978-80-7345-198-1.

⁶⁵ Tamtéž, s. 489.

⁶⁶ Tamtéž, s. 490.

⁶⁷ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009, s. 335. ISBN 978-80-7345-198-1.

⁶⁸ Tamtéž, s. 356.

spojením dvou slov pocházejících z cizího jazyka – anglické slovo *raiser* se překládá jako zvedák, přeneseně by se tedy dalo říct, že je to „zvedač/zvedákega“).

6.1.3 Mechanické krácení

6.1.3.1 Zkracování neboli clipping

Zkráceniny spočívající v redukci počtu slabik u víceslabičných slov: *mikrák* – mikrofon (přípona -ák); *trso* – trsátko; *zesík* – zesilovač (přípona -ík).

6.1.3.2 Zkratková slova

Zkratková slova v tomto výčtu jsou tvořena především hláskovým zápisem původní iniciálové zkratky s připojením přípony -čko, -ka, -a či -ko. Právě tímto krokem, připojením přípony, se z iniciálových zkratk stávají zkratková slova a mohou být zařazena k deklinačnímu vzoru.

Déičko – DI-box (zkratkové slovo vycházející z pojmenování *Direct Input*); *děšestka* – Audix D6 mikrofon na velký buben; *padesátosma* – mikrofon *Shure SM 58*; *padesátsedma* – *Shure SM 57*; *péáčko* – aparatura *PA* (zkratkové slovo vycházející z pojmenování *Power Amplifier*); *xelerko* – konektor do mikrofonu *XLR* (zkratkové slovo vycházející z pojmenování *eXternal Live Return*).

6.1.3.3 Univerbizace

U této skupiny univerbizovaných výrazů v kategorii zaměřené na příslušenství hudebních nástrojů se vyskytují pojmenování především v mužském rodě, jedinou výjimkou je pojmenování *dynamika* v rodě ženském a *kombo* v rodě středním. Zajímavé je slovo *mult'ák*, které vychází z pojmenování *multi efekt*, u nějž prefixoid *multi* vychází z cizího jazyka ze slova *multus* ve významu mnohý, pracujeme zde tedy i s přejímáním z cizích jazyků. Nejproduktivněji užívanou příponou při tvorbě těchto slov je přípona -ák, objevuje se ale i přípona -áč a -ík.

- a) Univerbizace provedená příponovým tvořením: *bezdrát* – bezdrátový mikrofon; *dálkáč* – bezdrátový dálkový mikrofon; *dat'ák* – propojovací datový kabel mezi mixpultem a stage boxem (v případě digitálního propojení); *dynamika* – dynamický mikrofon; *kombo* – kytarový zesilovač **kombinovaný** s reprosoustavou v jedné skříni; *kondík* – kondenzátorový mikrofon; *mixák* – mixážní zvukařský pult; *mult'ák* – multi efekt; *párák* – propojovací multipárový kabel mezi mixpultem a stage boxem.

- b) Univerbizace spočívající v elizi přídavného jména z původního víceslovného názvu tvořené adjektivem ve funkci přívlastku a substantivem, ze kterého se utváří univerbizovaný slangový výraz: *pult* – mixážní pult.
- c) Desufixace určovaného substantiva s možným spolupůsobením příklonu k jeho fundujícímu substantivu: *aparát* – zvuková aparatura.
- d) Univerbizovaný výraz z víceslovného pojmenování s příponou *-ec*: *apec* – zvuková aparatura (aparatura + přípona *-ec*).

6.1.4 Překrucování

Překrucování v této kategorii spočívá především v nahrazení původního výrazu výrazem odlišným, nově vytvořeným, ale především takovým, který se hláskově podobá původnímu výrazu. Při vytváření těchto pojmenování je využito také expresivity, i v této kategorii se vyskytují vulgarismy.

Beduínka – reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk (hlásková podobnost se zdrobněným slovem *bedýnka* od slangového slova *bedna*); *dvěstějánek* – dvojstojánek; *hambáč* – snímač *humbucker* (expresivně zabarvený výraz vytvořený zkracováním od slova *hamburger*, které je hláskově podobné slovu *humbucker*; *humbucker* → *hamburger* → *hambáč*); *kolombo* – kombo; *krofon* – mikrofon (od tohoto pojmenování se později odvodil slangový výraz *krofák* s příponou *-ák*); *mišák* – mixážní pult (Z tohoto dvouslovného pojmenování nejdříve univerbizací vzniklo slovo *mixák* a později, kvůli podobnosti použitých hlásek v daných dvou slovech, se *mixáku* začalo říkat *mišák*.); *prcátka* – trsátka; *semhajzl* – hlásková úprava názvu mikrofonu značky *Sennheiser*.

6.2 Transpoziční postupy

6.2.1 Metafora

- a) Přenášení pojmenování ze zvířecí říše do materiálního světa: *čokl* – síťový 220V kabel s více zásuvkami; *pes* – síťový 220V kabel s více zásuvkami; *samec* – konec kabelu (dle díry nebo výstupu); *samička* – konec kabelu; *štěnice* – klipsnový mikrofon; *žába* – klipsna na mikrofon (od slova *žába* odvozené deminutivum příponou *-ka*: *žabka* – klipsna na mikrofon).
- b) Na základě vizuální podobnosti: *bedna* – kytarový reprobox; *dildo* – bezdrátový mikrofon; *dráty* – signálové kabely mezi nástrojem a zesilovačem; *flašky* – elektronky, na jejichž bázi funguje většina profesionálních kytarových aparátů;

- chrastí* – držáky na bubny; *klika* – táhlo na mixpultu (také fader); *kovošrot* – stojany na bicí; *krabice* – efektový pedál (ze slova krabice odvozené deminutivum *krabička* či *krabka*); *lízátka* – mikrofon (v 50. letech měly některé kvalitní mikrofony ve studiích tvar lízátko); *nohy* – stojany; *pastičky* – kytarové efekty; *rakev* – velký case; *stativ* – stojan na mikrofon; *šavle* – ovladač kanálu pro daný nástroj na mixpultu; *šibenice* – stojan s ráhnem; *šlapka* – zvukový modul pro kytaristy ovládaný nohou; *šňůry* – propojovací kabely; *temelín* – pedalboard.
- c) Přenesení významu na základě podobnosti funkce: *lubrikant* – mazací roztok na snížec trombonu (nebo také přejímání z anglického jazyka: *Yamaha Trombone Slide Lubricant*); *šprcka* – hygienická ochrana mikrofonu (např. proti kapénkám z úst); *šťáva* – elektrický proud (převzatý slangismus – řídíme se zde významem slova ze slangu elektronického a jeho funkcí); *lampy* – elektronky, na jejichž bázi funguje většina profesionálních kytarových aparátů (označují se jako lampy, protože svítí).

6.2.2 Metonymie

- a) Podle části je pojmenovaný celek: *klipsna* – připínací mikrofon na nástroj; *vysílačka* – bezdrátový mikrofon.
- b) Metaforický název pro nástroj se přenáší na pojmenování příslušenství k danému hudebnímu nástroji: *chcíp lá teta* – kufr na klávesy.
- c) Jméno výrobce se přenáší na výrobek: *ampeg* – basové kombo značky *Ampeg*; *beta* – jeden z mikrofonů *Shure Beta* série; *kanon* – kabel k mikrofonu zakončený XLR konektorem od firmy *Cannon* (počeštělý pravopis c → k); *rockbag* – obal na kytaru značky *Rockbag*; *senheiser* – mikrofon značky *Senheiser*.
- d) Jiná vnitřní souvislost: *covid* – bezdrátový mikrofon (Když člověk mluví do mikrofonu, musí ho mít opravdu velmi blízko u pusy, aby byl zvuk dobře snímán. Mikrofon je často zasažen kapénkami, které vyjdou z úst člověka, který mikrofon používá – na plesech kapela půjčuje organizátorům své mikrofony, pokud potřebují mluvit k publiku. Toto označení je dle našeho názoru dočasné.); *rtěnka* – mikrofon (dle mikrofonu zpěvačky, na kterém je stále obtisknutá rtěnka).

6.2.3 Přejímání slov z cizích jazyků

V rámci této kategorie lze u tohoto transpozičního postupu říct, že většina slov je převzata v původním tvaru, v některých případech pouze s pravopisem adaptovaným na český jazyk.

- a) Anglický jazyk: *bottle neck* – váleček na slide hraní; *box* – reprobox (zařízení reprodukuje zvuk = také reprobodna); *bústr* – overdrive či distortion pedál (pochází z anglického slova booster, které se v anglickém jazyce vyslovuje ['bu:stə], tudíž v tomto případě se upravený fonetický přepis stal pojmenováním); *case* – pojmenování pro obaly na nástroje; *gaffa* – univerzální lepicí páska (převzato z anglického názvu gaffa tape – na pozadí univerbizace); *gear* – soustava kytarového vybavení jako zesilovač, bedna, pedalboard; *hardware* – hrubý materiál nástrojů; *hedka* – náhlavní mikrofon (hlava v anglickém jazyce head – slovo hedka je tvořené z psané podoby výslovnosti slova head a přípony -ka); *hendka* – bezdrátový mikrofon (odvozeno od toho, že mikrofon se drží v ruce, překlad slova ruka do anglického jazyka = hand → psaná podoba výslovnosti slova hand = hend a přípona -ka); *holdr* – držák (odvozené od anglického slova holder = držák); *jack* – kabel s koncovkou 6,3 mm; *kejbl* – kabel (odvozené od anglického slova cable, které se vyslovuje ['keɪbəl] → upravený fonetický přepis se stal pojmenováním); *kejsy* – bedny na noty/kabely, mikrofony (odvozeno od anglického slova case, které v překladu znamená pouzdro; psaná podoba přizpůsobená české výslovnosti); *mike/majk* – mikrofon (zápis *majk* je adaptovaný dle české výslovnosti); *raky* – rack case (adaptovaná (počeštělá) psaná podoba anglického slova rack); *speaker* – mikrofon; *stendy* – stojany (vychází z anglického slovesa stand = stát, psaná podoba přizpůsobená české výslovnosti); šurka – dle značky Shure.
- b) Německý jazyk: *cajk* – název pro příslušenství (z německého das Zeug = krámy, haraburdí); *futrál* – obal na nástroj (z německého slova das Futteral = pouzdro); *káble, kábly* – kabely (z německého slova das Kabel); *klema* – mikrofonní objímka/svorka (pochází z německého slova die Klemme, které má doslovný překlad svorka); *šajn* – světla (pochází z německého slova der Schein = svit); *štendr* – mikrofonní stojan (pochází z německého slova der Ständer = upevnění, slovo je adaptované dle fonetické výslovnosti do pravopisu českého jazyka).
- c) Jiné: *aparát* – zvuková aparatura (z latinského apparatus – náčiní).

6.3 Pojmenování expresivní

- a) Deminutiva: *bedýnka* – reprobox nebo obecné označení zařízení reprodukcující zvuk; *kombíčko* – kytarový zesilovač **kombinovaný** s reprosoustavou v jedné skříni (deminutivum slova kombo); *krabička* – efektové zařízení (od krabice/krabka); *pastičky* – kytarové efekty; *žabka* – klipsna na mikrofon.
- b) Augmentativa: *čokl* – prodlužovací kabel; *chcíplá teta* – kufr na klávesy.
- c) Pojmenování vzniklá z vulgarismů: *kurvítko/kurvítka* – efektové pedály ke kytarě (odvozeno od slovesa kurvit ve významu kazit); *mršítko/mršítko* – efektové pedály ke kytarě (odvozené od slovesa mršit ve významu kazit); *przniče* – efektové pedály ke kytarě (odvozené od slovesa prznit⁶⁹ ve významu kazit); *rozprc* – konverze na multipárový kabel, umožňuje připojit jednotlivé kabely/mikrofony (odvozeno od slovesa rozprcat⁷⁰ ve významu rozkouskovat).

⁶⁹ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009, s. 335. ISBN 978-80-7345-198-1.

⁷⁰ Tamtéž, s. 356.

7 Pojmenování osob a uskupení

aparátník, -a m. *člověk, který nosí aparaturu*

basák, -a m. *hráč na basovou kytaru*

batůžkář, -e m. *návštěvník koncertu, který má na zádech batoh*

béda, -y m. *člověk, který nosí aparaturu*

bedňák, -a m. *člověk, který nosí aparaturu*

bedňas, -e m. *člověk, který nosí aparaturu*

bicmen, -a m. *hráč na bicí nástroje*

blikař, -e m. *osvětlovač*

boss, -e m. *pořadatel plesu*

cajkař, -e m. *člověk, který nosí aparaturu*

case master, -a m. *člověk, který nosí aparaturu*

dcerka, -y f. *jakákoliv členka kapely ženského pohlaví*

dechař, -e m. *muzikant, který hraje na dechový nástroj*

dechy, -dechů m. pomn. *souhrnné označení muzikantů, kteří hrají na dechové nástroje*

diskotéka, -y f. *osvětlovač*

doprovodčák, -y m. *doprovodný kytarista*

drátař, -e m. *člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu*

dráteník, -a m. *člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu*

držák, -a m. *člen, který hraje v kapele od jejího založení*

džíškař, -e m. *fanoušek s metalovou image, který nosí džísku*

eldý, -ho m. *osvětlovač*

elektrikář, -e m. *člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu*

gulášník, -a m. *člověk, který se stará o catering*

hitmaker, -a m. *původní interpret hraných písní*

hluchař, -e m. *zvukový technik*

holič, -e m. *hudebník, který neodmítne žádný „kšeft“*

houpačky, -ek f. *lidé, kteří se pohupují do rytmu*

hroziči, -ů m. *návštěvníci plesu, kteří pogují přímo před kapelou a kapele v jejich blízkosti hrozí nebezpečí*

hcíplotiny, -in f. *publikum, které vůbec netancuje a nereaguje na kapelu*

impresáριο, -a m. *pořadatel akce*

kapelník, -a m. *vedoucí/dirigent plesové kapely*

kapelmajstr, -a m. *kapelník*

kaprál, -a m. *kapelník*

keška, -y f. *organizátor, který vyplácí cash*

klávesák, -a m. *hráč na klávesové nástroje*

KMČ, neskl. m. *kdo má čas*

kouč, -e m. *pořadatel plesu*

kroutič, -e m. *zvukový technik*

kroutil, -a m. *zvukový technik*

kšeftař, -e m. *hudebník, který neodmítne žádný „kšeft“*

kšeftparta, -y f. *skupina hudebníků, kteří neodmítnou žádné placené hraní*

kšeftparta, -y f. *skupina hudebníků, kteří spolu často hrají*

kytarák, -a m. *hráč na kytaru*

kulisák, -a m. *muzikant, který pouze předstírá, že hraje na daný nástroj*

listař, -e m. *hudebník, který dokáže zahrát skladbu bez přípravy*

mateřská škola, -y f. *opilí nezletilí účastníci plesu*

mistr, -a m. *zvukový technik*

mistr zvuku, -a m. *zvukový technik*

motalák, -a m. *opilý, motající se metalista, zpravidla v džínové bundě s nášivkami*

notař, -e m. *hudebník, který dokáže zahrát skladbu bez přípravy*

oči, -očí n. pomn. *osvětlovač*

origoši, -ů m. *původní interpreti hraných písní*

pacoši, -ů m. *zvláštní publikum*

pálič, -e m. *osvětlovač*

pájka, -y f. *zvukový technik*

pantáta, -y m. *organizátor plesu*

pařmeni, -ů m. *lidé na plese, kteří se dobře baví a tancují*

pazvukař, -e m. *zvukový technik, který nevyhovuje kapele*

pekař, -e m. *osvětlovač*

pekelník, -a m. *kapelník*

pódiák, -a m. *člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na pódiu*

přídavač, -e m. *zvukový technik*

pulták, -a m. *zvukový technik*

rejžař, -e m. *hudebník, který neodmítne žádné placené hraní*

satchmo, -y m. *trumpetista*

stage hand, neskl. f. *člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na pódiu*

stejdžák, -a m. *člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na pódiu*

suchánkovi, -suchánků obour. pomn. *pořadatelé, kteří nenabídnou kapele ani vodu*

světlomet, -a m. *osvětlovač*

světluška, -y f. *osvětlovač*

svítič, -e m. *osvětlovač*

synek, -a m. *jakýkoliv člen kapely mužského pohlaví*

šajnař, -e m. *osvětlovač*

šavle, -e f. *zvukový technik*

šavleman, -a m. *zvukový technik*

šavlíř, -e m. *zvukař*

štymák, -a m. *spoluhrač v nástrojové sekci*

tavič, -e m. *hudebník, který hraje zbytečně nahlas*

trenér, -a m. *kapelník*

tromboňák, -a m. *hráč na trombon*

trubač, -e m. *hráč na trubku*

trumpeták, -a m. *hráč na trumpetu*

tupodav, -u m. *publikum jen zírající na kapelu, bez snahy reagovat, tančit*

uši, -uší n. pomn. *zvukový technik*

záskok, -u m. *muzikant, který nepatří do základního složení kapely, ale zastupuje jiného muzikanta, který zrovna nemohl*

zvučič, -e m. *zvukový technik*

zvukařskej, -ého m. *zvukový technik*

zvukmajstr, -a m. *zvukový technik*

zvukmistr, -a m. *zvukový technik*

zvukman, -a m. *zvukový technik*

žena za pultem, -y f. *zvukový technik*

žest'ař, -e m. *hráč na žest'ové nástroje*

7.1 Transformační postupy

Při analýze tohoto jazykového materiálu, pojmenování osob a uskupení, jsme jako inspiraci a edukační materiál využívali publikaci *Nauka o slovní zásobě* profesora Přemysla Hausera.

7.1.1 Odvozování

V této kategorii je odvozování nejvíce produktivní slovtvorný způsob. Vzniklá pojmenování – činitelská a konatelská jména – jsou tvořena především z podstatných jmen a sloves produktivními příponami -ář, -ař, -č, -ák, -ník, -ista a méně produktivní příponu -íř (vytváří především slova s časovým příznakem).

7.1.1.1 Pojmenování odvozená z podstatných jmen

- a) Pojmenování osob s příponou -ař, -ář, základem těchto slov jsou podstatná jména konkrétní: *batůžkář* – návštěvník koncertu, který má na zádech batoh; *cajkař* – člověk, který nosí aparaturu (na pozadí s přejímáním z cizích jazyků – z německého slova *das Zeug*, jež v překladu znamená náčiní); *dechař* – muzikant, který hraje na dechové nástroje, kterým se slangově říká dechy; *drátař* – člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu (dráty – na pozadí metaforický přenos); *džískář* – fanoušek s metalovou image, který nosí džísku (džínovou bundu); *hluchař* – eufemické označení zvukového technika; *kšeftař* – hudebník, který neodmítne žádný „kšeft“; *notař* – hudebník, který dokáže zahrát skladbu bez přípravy (hraje z not, které vidí poprvé); *šajnař* – osvětlovač (na pozadí přenos z cizího jazyka – z německého slova *der Schein*, které znamená světlo či záře); *zvukař(skej)* – zvukový technik (substantivizované adjektivum); *žest'ař* – hráč na žest'ové nástroje.
- b) Pojmenování a s příponou -ák: *basák* – hráč na basovou kytaru; *bedňák* – člověk, který nosí aparaturu (aparatura = bedny), synonymním pojmenováním je slovo *bedňas* tvořené příponou -as; *doprovod'ák* – doprovodný kytarista; *klávesák* – hráč na klávesové nástroje; *kulisák* – muzikant, který pouze předstírá, že hraje na daný nástroj (odvozeno ze substantiva *kulisa* – je to někdo, kdo pouze „dělá kulisu“); *kytarák* – hráč na kytaru; *pódiák* – člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na pódiu; *pult'ák* – zvukař (ovládá mixážní pult); *stejdžák* (z angl. *stage technician*) – člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na pódiu (= na stejdži, na pozadí s přejímáním z cizích jazyků); *tromboňák* – hráč na trombon; *trumpet'ák* – hráč na trumpetu.

V této skupině jsou pojmenování, která jsou tvořena odvozováním z podstatných jmen příponou -ák. Tato přípona má u většiny pojmenování hudebníků citový příznak a v některých případech pejorativní zabarvení.

- c) Pojmenování osob s příponou -ník, -eník: *aparátník* – člověk, který nosí aparaturu; *dráteník* – člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu (= dráty – metaforický přenos) – jediný případ, u kterého se vyskytuje varianta -eník místo produktivnějšího -ník; *gulášník* – člověk, který se stará o catering (kapela na

plese nejčastěji dostává jako občerstvení guláš); *kapelník* – vedoucí/dirigent plesové kapely.

- d) Pojmenování osob se starší neproduktivní příponou -íř: *šavlíř* – označení zvukového technika (táhla na mixážním pultu jsou nazývána slangově šavle – na pozadí metaforický přenos na základě vizuální podobnosti).

Podstatná jména s neproduktivní příponou -íř vychází ze skupiny slov s časovým příznakem. Slova s touto příponou v původním významu popisují charakter doby a reálie, které samy o sobě dnes již zmizely nebo reálie, které stále zůstávají, ale jmenují se jinak; jedná se o historismy a archaismy. Toto pojmenování je tedy zároveň aktualizací.

- e) Pojmenování vzniklá předponovým odvozováním: Pojmenování, která jsou tvořena předponovým odvozováním, jsou v této kategorii velkou raritou. Z celého poskytnutého jazykového materiálu této skupiny slov vzešlo pouze jedno podstatné jméno konatelské tohoto druhu. Slovo je složené ze slova *zvukař*, které je vytvořené také odvozováním z podstatného jména *zvuk* příponou -ař. *Pazvukař* je tedy následně tvořeno přidáním předpony *pa* k již odvozováním vzniklému slovu *zvukař*. Předpona *pa-* signalizuje často něco nepodařeného a horšího.⁷¹
- f) Odvozená podstatná jména vespólná: Vespólná jména jsou taková podstatná jména, která označují bytosti rodu mužského i ženského. Mají pouze jeden jediný tvar, jsou jen jednoho mluvnického rodu, ale dané pojmenování může vyjadřovat přirozený rod mužský i ženský⁷²: Pojmenování tvořená příponou -ka: *keška* – organizátor, který vyplácí cash (na pozadí s přejímáním z s cizích jazyků – anglický jazyk).

7.1.1.2 Podstatná jména odvozená ze sloves

- a) Dvojslabičná pojmenování tvořená příponou -ař: *blikař* – osvětlovač (od slovesa *blikat*); *listař* – hudebník, který často listaří (slangové sloveso *listařit* = dokáže

⁷¹ Naše řeč: *Parobek* [online]. 1923. 1923 [cit. 2021-02-24]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2038>.

⁷² MÁLKOVÁ, Jitka. *Podstatná jména vyjadřující více rodů*. Český rozhlas Plzeň [online]. Český rozhlas: Český rozhlas, 2010 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/podstatna-jmena-vyjadrujici-vice-rodu-6802123>.

zahrát skladbu bez přípravy); *rejžář* – hudebník, který neodmítne žádné placené hraní – tzv. rejžuje (na pozadí metaforický přenos).

- b) Pojmenování tvořená příponou -č; v této kategorii odvozených podstatných jmen se vyskytují především činitelské názvy odvozené od sloves s minulým kmenem -i-, -a-, -e-, -ova-: *holič* – hudebník, který neodmítne žádný „kšeft“ (odvozeno ze slovesa holit); *hroziči* – návštěvníci plesu, kteří pogují přímo před kapelou a kapele v jejich blízkosti hrozí nebezpečí úrazu (slangové pojmenování se vyskytuje nejčastěji pouze v plurálu, singulární podoba slova je hrozič); *kroutič* – zvukový technik (na analogových pultech krouť knoflíky; synonymním pojmenováním je slovo *kroutil*); *pálič* – hanlivý výraz pro osvětlovače, jehož světla jsou namířena na vystupující a jsou tak ostrá/horká, že osoby na pódiu pálí (na pozadí metaforický přenos); *svítič* – osvětlovač (od slovesa svítit); *tavič* – hudebník, který hraje zbytečně nahlas (od slangového slovesa tavit – taví reproduktory); *přidavač* – zvukový technik (od slovesa přidávat – zvukař přidává na hlasitosti); *zvučič* – zvukový technik (od slovesa zvučit).
- c) Pojmenování osob tvořená příponou -ák: *štymák* – spoluhráč v nástrojové sekci (od slovesa štymovat – na pozadí přenos z cizího jazyka – německý jazyk).

7.1.2 Skládání

V této kategorii jsme zaznamenaly především výskyt hybridních kompozit a složenin skládajících se z přídavného a podstatného jména, v jednom z případů těchto složenin byl pro spojení dvou slovtvorných základů použit konektém.

Hybridní kompozita jsou velkým trendem dnešní doby. Objevovala se samozřejmě i ve 20. století, ale hojnější pronikání cizích jazyků, především angličtiny, do českého jazykového systému, přispělo k jejich hojnému užívání jak v psaném, tak v mluveném projevu. Hybridní kompozitum nejčastěji vzniká spojením „*slovtvorného základu domácího a cizího*. V češtině dochází nejčastěji k spojení českého členu s členem

*internacionální povahy.*⁷³ Tyto složeniny se dle Vladimíra Mejstříka vyvíjejí především pro potřeby odborného vyjadřování slovem i písmem.⁷⁴

Hybridní kompozita s cizím slovotvorným základem -men/-man: *bicmen* – hráč na bicí nástroje; *pařmeni* – lidé na plese, kteří paří (pařit – podle Slovníku nespisovné češtiny⁷⁵ se jedná o sloveso ze slangu současné mládeže a znamená: pít alkohol, opíjet se – to potvrzuje i Hubáčkův *Malý slovník českých slangů*⁷⁶, kde je význam tohoto slovesa popsán takto: nesmírně pít alkohol; v hudebnickém slangu ale toto sloveso zahrnuje také vášnivý tanec na produkovanou hudbu v alkoholovém opojení, nejedná se tedy pouze o pití alkoholu); *šavleman* – zvukový technik; *zvukman* – zvukový technik.

Morfém -man/-men označuje muže.

Druhým případem jsou složeniny, které jsou utvářeny spojením dvou slovních základů ze dvou podstatných jmen. Rozdíl můžeme spatřovat u slovotvorného základu majstr × mistr. Psaná podoba majstr pochází z německého slova *der Meister* s výslovností [majstr].

Kapelmajstr – kapelník; *kšeftparta* – skupina hudebníků, kteří neodmítnou žádné placené hraní; *zvukmajstr* – zvukový technik; *zvukmistr* – zvukový technik.

Dalším příkladem je afixální kompozitum: tupodav – publikum jen zírající na kapelu, bez snahy reagovat, tančit (vychází ze spojení tupý dav s konektémem -o-).

7.1.3 Mechanické krácení

- a) Zkratková slova: *eldý* – osvětlovač (z angl. zkratky LD – Lighting Designer).
- b) Iniciálové zkratky: *KMČ* – kdo má čas.
- c) Univerbizace s využitím postupu sufixace: *origoši* – původní (originální) interpreti hraných písní.

⁷³Ivana Bozděchová (2017): HYBRIDNÍ KOMPOZITUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/HYBRIDNÍ_KOMPOZITUM (poslední přístup: 13. 4. 2021).

⁷⁴ Naše řeč: *Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost* [online]. 48. 1965 [cit. 2021-03-31]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>.

⁷⁵ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2006, s. 254. ISBN 80-7345-086-0.

⁷⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.

7.1.4 Překrucování

Překrucování spočívá především v podobnosti hlásek původního a vytvořeného pojmenování.

Do této kategorie patří: *béda* – člověk, který nosí aparaturu (ze slova bedňák); *motalák* – opilý, motající se metalista, zpravidla v džínové bundě s nášivkami (slangové slovo metalák + motá se); *pekelník* – kapelník.

7.2 Transpoziční postupy

7.2.1 Přejímání z nářečí

Dialektismy *dcerka/cérka*⁷⁷ a *synek*⁷⁸, které mohou symbolizovat obecně osobu mužského či ženského pohlaví: *dcerka/cérka* – jakákoliv členka kapely ženského pohlaví; *synek* – jakýkoliv člen kapely mužského pohlaví.

7.2.2 Metafora

- a) Přenášení pojmenování ze zvířecí říše do materiálního světa: *světluška* – osvětlovač.
- b) Označení z materiálního světa se přenáší do lidského světa: *světlomet* – osvětlovač.
- c) Přenesení významu na základě vizuální podobnosti: *mateřská škola* – opilí nezletilí účastníci plesu; *žena za pultem* – zvukař.
- d) Přenesení významu na základě podobnosti funkce: *diskotéka* – osvětlovač; *držák* – člen, který hraje v kapele od jejího založení; *elektrikář* – člověk, který na pódiu zapojuje aparaturu; *houpačky* – lidé, kteří se houpou dle rytmu; *kaprál* – kapelník (aktualizace); *kouč* – kapelník; *pantáta* – organizátor plesu; *pekař* – hanlivý výraz pro osvětlovače, jehož světla jsou namířena na vystupující a jsou tak ostrá/horká, že hudebníci se pod světly přímo „pečou“; *trenér* – kapelník; *trubač* – hráč na trubku; *záskok* – muzikant, který nepatří do základního složení kapely, ale zastupuje jiného muzikanta, který zrovna nemohl.

⁷⁷ Český jazykový atlas [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. ISBN 978-80-88211-06-8. Dostupné také z <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/heslo/1/2>.

⁷⁸ Český jazykový atlas [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. ISBN 978-80-88211-06-8. Dostupné také z <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/heslo/1/1>.

- e) Metaforizace na základě dojmu z činnosti: *chcíplotiny* – publikum, které vůbec netancuje a nereaguje na kapelu.

7.2.3 Metonymie

- a) Apelativizace proprií: *satchmo* – trumpetista (přezdívka Louise Armstronga, kterou mu dala jeho matka, se přenesla na pojmenování trumpetisty obecně); *suchánkovi* – pořadatelé, kteří nenabídnou kapele ani vodu (na pozadí frazeologické slovní spojení: sušit hubu⁷⁹).
- b) Metonymické přenášení části na celek – synekdocha: *dechy* – souhrnné označení muzikantů, kteří hrají na dechové nástroje; *mistr* – zvukový technik (od mistr zvuku); *oči* – osvětlovač; *šavle* – zvukový technik; *uši* – zvukový technik.
- c) Přenášení na základě jiné vnitřní souvislosti: *pájka* – zvukový technik (označení pochází z minulosti, kdy zvukaři nakupovali aparaturu, která byla nespolehlivá, a museli velice často některé věci pájet, aby fungovaly).

7.2.4 Přejímání z cizích jazyků

Přejímání z cizích jazyků je velmi charakteristický postup při vytváření slangových pojmenování. U příkladů níže můžeme vidět hned tři typy tohoto přejímání – přejímají se buď celá slova, jen části slov, nebo celé slovotvorné typy.

- a) Přejímání celých slov či slovních spojení: *boss* – pořadatel plesu (z anglického slova *boss*, které v překladu znamená šéf); *case master* – člověk, který nosí aparaturu (zde se jedná o vytvoření pojmenování ze slangového adaptovaného slova *case*, které v překladu znamená také pouzdro, a přidání anglického *master*, které zde signalizuje zručnost); *impresáριο* – pořadatel akce (pochází z italského slova *impresario* stejného významu); *stage hand* – člověk od zvukaře, který pomáhá se zapojením aparátu přímo na jevišti (obě dvě slova jsou přejatá z anglického jazyka, volným překladem můžeme *stage hand* pojmenovat jako *pravá ruka* zvukaře na stagi).
- b) Přejímání části slov – kompozitum mající v první části pojmenování slovo, které bylo již zařazeno do slovníku spisovné češtiny, a v druhé části přejímku, která

⁷⁹ Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy slovesné. Praha: Academia, s. 428. ISBN 80-200-0428-9.

si zachovává původní anglickou výslovnost a anglický pravopis: *hitmaker* – původní autor hraných písní.

7.3 Expresivní pojmenování

- a) Deminutiva: *batůžkář* – návštěvník koncertu, který má na zádech batoh (vytvořeno z deminutiva batůžek).
- b) Hanlivá slova: *hluchař* – zvukový technik; *chcíplotiny* – publikum, které vůbec netancuje a nereaguje na kapelu; *pazvukař* – zvukový technik, který nevyhovuje kapele.

8 Závěr

Tématem této bakalářské práce byl slang zájmové skupiny se zaměřením na plesové kapely. Hlavním cílem práce bylo zachytit hojně využívané slangové výrazivo hudebníků plesových kapel, méně frekventovaná pojmenování, která jsou známá izolovaně například pouze mezi hudebníky jednoho nástroje, či regionální úpravy obecnější podoby některých slangových slov hudebníků takovým způsobem, abychom přiblížili toto výrazivo zájemcům z řad zainteresovaných hudebníků i laiků. Dalším záměrem této práce bylo přiřadit nashromážděné výrazy ke slovtvorným postupům.

Sběr materiálu probíhal odposlechem a následným zaznamenáním výrazů během vlastních koncertů a během koncertů jiných kapel, se kterými jsme přišli do styku (přímý výzkum), dále jsme se nechali inspirovat jinými pracemi a studii hudebnického slangu, které jsou řádně ocitovány na konci práce (nepřímý výzkum). Velké množství dat bylo získáno také formou dotazníku, který vyplnilo 123 respondentů. Sběr materiálu probíhal od listopadu roku 2018 až do listopadu roku 2020.

Dotazník zkoumal mimo slangové výrazy také to, kdo jsou lidé, kteří tyto výrazy používají a jakého jsou věku. Snažili jsme se také vypořádat, zdali se mění slangové výrazy v rozdílných věkových skupinách nebo jestli muži a ženy používají jiná pojmenování pro označení stejné skutečnosti. Respondenti nebyli tázáni na místo působení.

Z těchto sto dvaceti tří respondentů uvedlo devadesát pět tázaných pohlaví muž a zbylých dvacet osm uvedlo pohlaví žena. Z tohoto výsledku bychom mohli usuzovat, že ve složení plesových kapel se objevují převážně muži. Z dotazníku nevzešel výrazný rozdíl mezi používaným slangovým výrazivem u mužů a žen. Ženy i muži používají veskrze stejná slangová pojmenování, přičemž muži uplatňují ve své mluvě více expresivity než ženy. Nejvíce výsledků odpovídalo věkové kategorii 26–35 let a hudebníkům do 25 let – obě tyto skupiny měly třicet jedna zástupců, o jednoho respondenta méně, tedy třicet výsledků, měla skupina 36–45 let, osmnáct dotazovaných reprezentovalo věkovou skupinu od 46–55 let a nejméně početné byly skupiny s věkem 56–65 let, 66–75 let a starší 76 let. Rozdíl četnosti zástupců příslušných věkových skupin odpovídajících na dotazník připisujeme především tomu, že dotazník byl sdílen mezi cílové skupiny skrze sociální sítě. Rozdíl ve slovníku

mladších a starších věkových kategorií byl spatřován především u pojmenování osob a uskupení, příkladem je pojmenování pro zvukaře a osvětlovače – mladší skupiny více přejímají pojmenování z cizích jazyků, zatímco starší skupiny utvářejí pojmenování ze skutečností, které pamatují ze začátku svého působení v hudebním průmyslu (pájka vs. zvukman; pekař vs. eldý).

Dotazník obsahoval otázky k několika tematickým celkům: hudební nástroje, příslušenství k hudebnímu výkonu, pojmenování osob a uskupení, skutečnosti spojené s provedením hudebního výkonu na plesech (občerstvení, oblečení, dopravní prostředek, pódium, pauzy mezi hracími sety), přezdívky hudebníků a slangová pojmenování nahrazující odborné termíny hudební terminologie. Skrze webový dotazník jsme shromáždili obrovské množství materiálu, které nebylo možné zpracovat do jedné bakalářské práce. Pro bakalářskou práci jsme se tedy rozhodli využít pouze tři sémantické celky, a to hudební nástroje, příslušenství k hudebnímu výkonu a pojmenování osob a uskupení. Z těchto tří celků nakonec vzešlo téměř 400 lexikálních jednotek hudebnického slangu, které jsme podrobili slovtvorné analýze. Jelikož ale, jak jsme již zmínili, máme velké množství materiálu, které se do této práce nepodařilo zasadit, chtěli bychom tento materiál představit v navazující magisterské práci, kde bychom se věnovali také problematice dosahu hudebního slangu, respektive jak například laici rozumí slangovým hudebním výrazům a mnohému dalšímu.

Při analýze shromážděného materiálu nám byly oporou především publikace Jaroslava Hubáčka a Přemysla Hausera a Encyklopedický slovník češtiny. Dále jsme čerpali také ze Sborníků o slangu a argotu vydávaných od roku 1977 v Plzni.

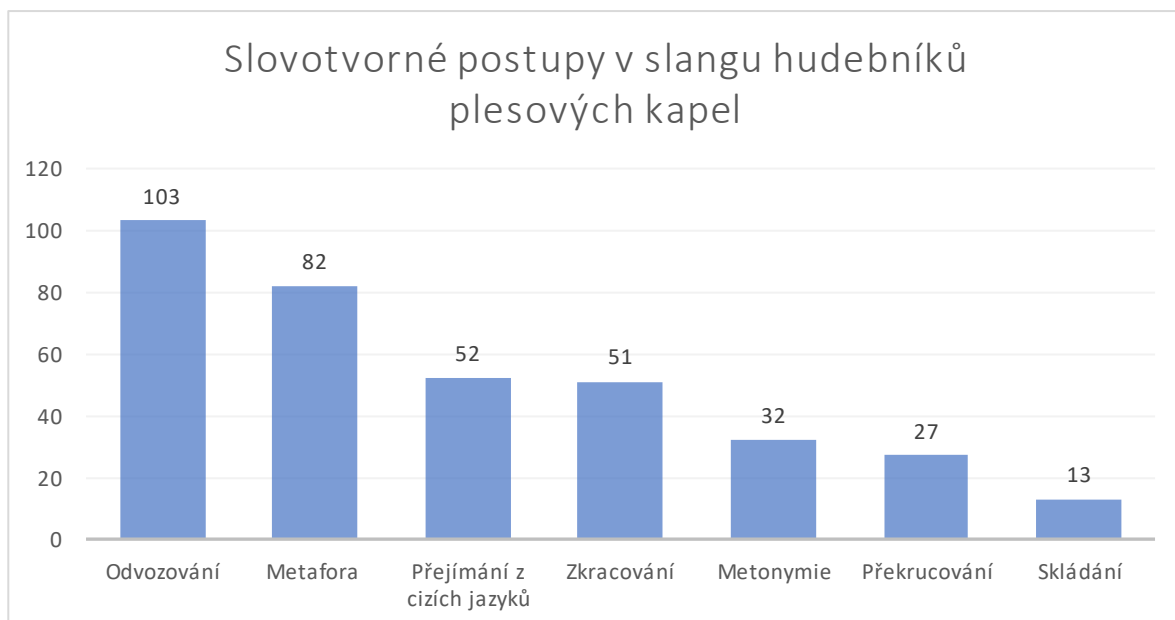
Naše první hypotéza: S ohledem na kreativitu a osobnostní založení muzikantů bude převážná část slangismů expresivní. Tuto hypotézu se nám prostřednictvím výzkumu nepodařilo potvrdit. Jak již bylo řečeno v teoretické části této práce, expresivita odlišuje slangy od profesionalismů; slangismy hudebníků plesových kapel se mohou zdát expresivní pro vnějšího pozorovatele, pro uživatele těchto výrazů ale expresivita ustupuje do pozadí. Expresivní slova jsou součástí zkoumaného celku, ale netvoří její převážnou část. Mezi zkoumanými výrazy, které jsme zařadili do kategorie slova s expresivním příznakem, se objevují převážně slova, jež mají pozitivní citový příznak, ačkoliv se vyskytují i slova se záporným citovým příznakem, a to především slova odvozená ze slov vulgárních. Co se týče jednotlivých sémantických celků, největší počet

expresivních slov jsme zaznamenali v kategorii hudebních nástrojů a hudebního příslušenství.

Naším dalším předpokladem bylo, že ve zkoumaném materiálu budou převažovat výrazy jednoslovné. Tento předpoklad se nám podařilo potvrdit. Z 380 slangových výrazů vyšlo pouze devatenáct slov dvouslovných a dvě tríslovná, ostatní jsou jednoslovná. Všechna zkoumaná pojmenování jsou substantiva, ve víceslovných pojmenováních je druhým slovním druhem adjektivum.

Poslední předpoklad, se kterým jsme k práci přistupovali, se týkal četnosti zastoupení slovotvorného způsobu odvozování ve zkoumaném materiálu. V klasické onomaziologické teorii slovotvorby je odvozování neboli derivace základním způsobem tvoření slov.⁸⁰ Proto jsme i my v našem zkoumání předpokládali, že tento slovotvorný způsob bude při tvorbě slangových pojmenování hudebníků plesových kapel nejvíce zastoupen. Tato hypotéza se nám také potvrdila. Ze všech vysledovaných způsobů a postupů rozšiřování hudebnické slovní zásoby (tedy z odvozování, skládání, zkracování, překrucování, přejímání z cizích jazyků, sémantického tvoření, tvoření víceslovných pojmenování) se nejvíce uplatnilo námi předpokládané odvozování. Ze 360 zkoumaných jednotek bylo 103 pojmenování vytvořených odvozováním. Druhým nejpoužívanějším postupem rozšiřování slovní zásoby hudebníků plesových kapel je sémantické tvoření metaforickým přenášením slov s počtem 82 výskytů. Téměř vyrovnané výsledky měl slovotvorný způsob zkracování s 51 výskyty a transpoziční postup přejímání slov z cizích jazyků s 52 výskyty. S počtem 32 pojmenování se na pomyslnou pátou příčku zařadila metonymie. Nejméně zastoupenými shledáváme úpravu slov překrucováním s 27 výrazy a slovotvorný způsob skládání s počtem 13 pojmenování utvořených tímto způsobem.

⁸⁰ Zdenka Rusínová (2017): DERIVACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/DERIVACE> (poslední přístup: 14. 4. 2021).

Graf 1 – Slovotvorné postupy slangu hudebníků plesových kapel podle zastoupení ve zkoumaném materiálu

Touto prací se nám podařilo dokázat, že hudební slang je zajímavý jazykový útvar, který rozhodně není na cestě k vymření a zaslouží si pozornost u odborného i laického publika.

9 Seznam použitých informačních zdrojů

- ADAM, Robert. *Gramatické rozbory češtiny: výklad a cvičení s řešeními*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3750-1.
- *Akademický slovník cizích slov*. Academia. ISBN 80-200-0524-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:45764bb1-4c32-4bc5-9a30-b7e4b1599a07>.
- *Aspekty dialektu*. Brno 1791, ve stati *O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny*, Naše řeč 52, 1969.
- BEČKA, Josef Václav, KLIMEŠ, Lumír, ed. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: Co je a co není slang*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983.
- BOČEK, Josef Václav, KLIMEŠ, Lumír, ed. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: Co je a co není slang*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983. ISSN 2490011076.
- *Český jazykový atlas* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. ISBN 978-80-88211-06-8. Dostupné také z <https://cja.ujc.cas.cz/CJA5/>g
- DEJMEK, Bohumír, KLIMEŠ, Lumír, ed. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: K některým způsobům obohacování slovní zásoby slangu*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983. ISSN 2490011076.
- FILIPEC, Josef, ČERVENÁ, Vlasta a Ústav pro jazyk český (Akademie věd ČR). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*: [studentské vydání. Praha: Academia, 2006.]. ISBN 80-200-1446-2.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: čebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- HUBÁČEK, Jaroslav a BLAŽEJOVÁ, Hana. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981.
- HUBÁČEK, Jaroslav, ed. *Sborník přednášek z II. konference o slangu a argotu v Plzni 23.–26. září 1980: K onomaziologickým postupům ve slovní zásobě slangů*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1983. ISSN 2490011076.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.

- HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 80-7345-086-0.
- Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 31. 3. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.
- Ivana Bozděchová (2017): HYBRIDNÍ KOMPOZITUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: https://www.czechency.org/slovník/HYBRIDNÍ_KOMPOZITUM (poslední přístup: 13. 4. 2021).
- Jarmila Bachmannová (2017): ČESKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: https://www.czechency.org/slovník/ČESKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA (poslední přístup: 13. 4. 2021)
- Jaroslav Hubáček, Marie Krčmová (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT> (poslední přístup: 13. 4. 2021)
- KAVKA, Martin a Michal ŠKRABAL. *Hacknutá čeština: neortodoxní slovník dnešní mateřštiny*. Ilustroval Lukáš FIBRICH. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2018. Briquet. ISBN 978-80-7555-058-3.
- KELLNER, Adolf, VAŠEK, Antonín a SKULINA, Josef. *Úvod do dialektologie: celost. vysokošk. učebnice*.
- KOUDELA, Břetislav. *O tzv. nářečích sociálních*. In: Sborník Pedagogického institutu v Ústí nad Labem. SPN 1960.
- MÁLKOVÁ, Jitka. *Podstatná jména vyjadřující více rodů*. Český rozhlas Plzeň [online]. Český rozhlas: Český rozhlas, 2010 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/podstatna-jmena-vyjadrujici-vice-rodu-6802123>.
- Markéta Ziková (2017): TRUNCATION. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

- URL: <https://www.czechency.org/slovník/TRUNCATION> (poslední přístup: 13. 4. 2021).
- CHLOUPEK, Jan. Naše řeč: *O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny* [online]. 52. 1969 [cit. 2021-04-06]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5440>.
 - Naše řeč: Parobek [online]. 1923. 1923 [cit. 2021-02-24]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2038>.
 - Naše řeč: *Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost* [online]. 48. 1965 [cit. 2021-03-31]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>.
 - NYKRÝNOVÁ, Markéta. *Profesní mluva a slang hudebníků* [online]. České Budějovice, 2009 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8w0z4k/downloadPraceContent adipldno 11032>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.
 - Olga Martincová (2017): ARCHAISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS> (poslední přístup: 13. 4. 2021).
 - Olga Martincová (2017): HISTORISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/HISTORISMUS> (poslední přístup: 13. 4. 2021).
 - OUŘEDNÍK, Patrik. *Šmírbuch jazyka českého: slovník nekonvenční češtiny 1945-1989*. Praha: Volvox Globator, 2016. ISBN 978-80-7511-231-6.
 - REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
 - Sborník přednášek z 2. konference o slangu a argotu v Plzni 23.-26. září 1980. Plzeň: Ostravská univerzita, 1983.
 - *Slovník české frazeologie a idiomatiky: Výrazy slovesné*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0428-9.

- JAKLOVÁ, Alena. Slovo a slovesnost: *Budeme argot nově definovat?* [online]. 60. 1999 [cit. 2021-04-06]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>.
- SUK, Jaroslav. Několik slangových slovníků: současný český kriminální slang: slang chartistů: slang profesionálních řidičů: slang teplárenských zaměstnanců: vojenský slang. Praha: Inverze, 1993. ISBN 80-900632-9-2.
- TRÁVNÍČEK, František. Úvod do českého jazyka: Český jazyk jako celost. Brno: Komenium, 1948.
- VELKÝ TRAMPSKÝ SLOVNÍK A-L. *Muzeum Blanenska* [online]. Blansko: Muzeum Blanenska, 2020 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://www.muzeum-blanenska.cz/clanky/detail/velky-trampsky-slovník-a-l.htm>.
- Zdeňka Hladká (2017): UNIVERBIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/UNIVERBIZACE> (poslední přístup: 13. 4. 2021).
- Zdenka Rusínová (2017): DERIVACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/DERIVACE> (poslední přístup: 14. 4. 2021).

10 Seznam grafů

Graf 1 – Slovtvorné postupy slangu hudebníků plesových kapel podle zastoupení ve zkoumaném materiálu	72
--	----